

Nutná kapitola o kritice.

Chci-li psát o české literární kritice, je mi jako člověku, který po letech potká svou první lásku a shledá, že se z ní stala obtlouzlá, zpohodlnělá panička. Kdybychom chtěli být upřímní, dohodli bychom se brzy, že z naší literární kritiky vyprchal oheň, a že její ruka, kterou jsme v dobách svého mládí viděli třímati meč, točí nyní mírně a vytrvale mlýnek na kávu.

Nejdříve tedy o té minulosti. Pronásledoval jsem tak vytrvale p. F. X. Šaldu pro bludy, jimž se zaslíbil po svém padesátém roce, že se snad nevystavím podezření (ať řeknu cokoliv), že chci nahánět vodu na jeho nynější mlýn, ve kterém jako prášek slouží pan Teige a některá jiná komunistická mláďata. Ale jaký heros byl F. X. Šalda, srovnáme-li ho s tím, co se nám nyní vydává za literární kritiku! Cím bylo kritické pero v jeho ruce! Cokoliv napsal, bylo do jisté míry událostí. (Jak dávno už nebyl v nynějších dobách kritický článek událostí! Jak omrzele zvykli jsme si je brát do ruky!) Psával-li Šalda, bylo to vždy pro něco a proti něčemu. Snad ani jeden lhotejný referát. Byl to kus krásné literatury jako báseň nebo novela. Byly to výpravy psychologovy a šermovina stylistova. Kam vtrhl, tam se zdvihl prašný sloup boje. Byly to objevy: nepřestanu věřit, že Šalda objevil české literatuře pravý smysl díla Máchova, Němcové, Terezy Novákové a Březiny. Stanovil definitivně, jak třeba se dívat na Vrchlického a Sv. Čecha. Vedl nás dílem Rousseauovým, Flaubertovým, Balzacovým, Ibsenovým, Ruskinovým, Dostojevského — a byla to dobrodružství myšlenky, která se vydala poznat tajemství osobnosti a tajemství tvorby. Nemluvíme teď o jeho vadách ani o jeho vzorech: Šalda objevoval kritiku jako povolání, které slibuje statečný duchovní život. Jeho příklad lákal mladé lidi, aby se stávali kritiky, jako sláva Carpentierova udělala z mnohých mladých Francouzů boxery. Co zbylo z kritické vášně, která byla tehdy v žilách celé jedné generace? Kritikové nestáli v našich očích níže než básníci. (Je-li to omyl, pak je alespoň jisto, že dnešní kritika nikoho nesvede k takovému omylu.) Víme, že Hennequinovi »Spisovatelé ve Francii zdomácnělí« byli jedním z nejsilnějších — a nejtklivějších — mých dojmů z četby; může-li básník dojmouti vylíčením osudů člověka smyšleného, proč by se kritik nemohl dotknouti našeho srdce, nalezneme-li a vylíčí-li vnitřní drama spisovatelovo, onen ustavičný zápas mezi možnostmi a hranicemi? Brali jsme svazek kritik Bělinského do ruky se stejnou úctou jako Gogola. Ibsen a Jacobsen objevovali se mezi námi jen v průvodu Brandesově. Tainovi byli bychom přiznali skoro týž nárok na nesmrtelnost jako autorům, o nichž psal. Merežkovský a ostatní skvělí ruští kritikové vlastně nám dopsali Tolstého a Dostojevského. Za několik stránek z Crocheho byli bychom dali — právem ostatně — celého d'Annunzia. Alfred Kerr, Julius Bab, pak lidé, na které se už málo vzpomíná, Sainte-Beuve, Mauclair, Olla Hansson, Volynský . . . Lidé tehdy přistupovali k psaní kritik s rozechvěním,

jako k činnosti, kdy se budou dotýkat nejvyšších věcí lidských. Byla to ctižádostivá meta, vyšší, než napsat pět nebo deset sonetů. Věřili jsme z plného srdce v krásné slovo Šaldovo: »Ke kritice, přesně mluveno, má právo jen ten, kdo se narodil k obdivu a k uctívání a byl v nich zrazen.«

Dnešní kritika přestala být takovou vášní a stala se dosti prostředním zaměstnáním. Řada lidí píše referáty — to je skoro vše. Už se osobnost nesráží s osobností, světový názor se světovým názorem. Zmizela psychologická zvědavost, která tak charakterizovala kritiku let devadesátých. Není vidět lidí, kteří by byli ochotni exponovat se pro něco. Mluví se tak na půl úst a píše levou rukou. Říkávali jsme si, že literárních polemik je příliš mnoho. Tato vada byla tedy odstraněna — snad až příliš důkladně. Neboť kde se nic nechce — jaké tam polemiky? Kamarád píše o kamarádu, lhotejný referent o lhotejně knize, nula o nule. Nechce se nic, všechno se připouští. Tvoří se papírové pyramidy, a publikum se krmí referáty, které laskavě napsal ten nebo onen, jenž je ve styku s nakladatelem. Mizí měřítko. O podprůměrné knize se píše touž terminologií jako o díle mistrovském. V naší literatuře se už vytvořilo několik pěkných soust pro pravého kritika, který snad jednou přijde a nemilosrdně je spolkně. Žilami kritiků teče limonáda. Nedovedou se rozhněvat. V ovzduší lhotejnosti se rozpouštějí všechny hodnoty. Myšlenková zpohodlnělost. Už dávno kritika neadmítla důrazně špatného autora; už dávno se pro nic zásadního nestrh pokřik (leďa pro finanční stránku). Nadprůměrné zjevy, jako Čapek, nenalézají kritiků ani vykladačů, kteří by se jimi dovedli zabývat tak, jako se dovedla zabývat leta devadesátá svými básníky. Kritiku lidé, kteří nemají vlastně měřítko, nemajíce dostatek vlastní osobnosti. Mdlí píší o mdlých. Dnes bychom se mnoho nehádali o to, je-li kritika druhem uměleckým, a řekli bychom rovnou, že není. Kritika jako literární druh se ztratila skoro úplně. Co zbývá, jsou referáty, psané s větší nebo menší obratností.

Mělo by se začít mluvit o české literární kritice. Literatura bez řádné kritiky je vydána omylům a nepoctivosti. Jaké jsou příčiny toho ochabnutí?

Jsou nepochybně i vnitřní příčiny: doba ztratila styl a jednotnost, a kritik nemá, oč by se opřel. Tu trpí jednou nemocí s básníkem. Na to není ještě medicína. Také se dnes snad většina aktivity vybíjí v politice. Ale jsou i zřejmé příčiny vnější.

Podívejme se nejdříve na naše literární časopisy a ptejme se, mohou-li takové časopisy vyvolávat a podporovat kritiku, která by zasluhovala toho českého jména. Uvědomíme-li si, že skoro všechny naše literární časopisy jsou vydávány tím nebo oním nakladatelem přímo za tím účelem, aby podporoval novinky svého nákladu, řekneme bez dlouhého přemýšlení, že nemožnou. Jako uzenař nebude vydávat časopis, ve kterém by se pěstovala nestranná kritika uzemek, tak také sotva lze očekávat od nakladatele, že by hodlal se státí mecenášem kritiky objektivní. Otcem těchto propa-

gačnických časopisů byl u nás p. dr. Štorch Marien. Pochybují, že bychom mu byli za to trvale vděční. Měl vtipný a pro naše poměry originelní nápad, vydávat nakladatelský časopis, který by měl literární úroveň a který by se dal dobře číst. V tom by nebylo nic zlého; zlo je v tom, že (poněvadž ostatní se vrhli na napodobování toho nápadu) tento typ nakladatelského časopisu zcela zatlačil typ neodvislého literárního listu, a kritika se stala zaměstnancem nakladatelů. Pociťujíc, že v tomto laskavém objetí nemůže dosti dobře plnit svůj úkol, stala se raději feuilletonem a rozmanitým povídáním. Zabývá se autorem (pokud možno vtipně) více po stránce osobní než literární: ležérně se hrabe v jeho intimnostech: dočtete se, kam autor chodí, co čte, s kým se stýká, jakou má ženu, co rád jí. Poněvadž si nechceme říkat pravdu, tedy raději žertujeme. Takovými věcmi můžete popsat několik sloupců, a nikdo z toho nepozná, píšete-li o dobrém autoru nebo o špatném. Je dokonce možno, že o mizerném spisovateli můžete napsati více takových věcí než o dobrém. To je poslední trik nakladatelů: předhazovati čtenářům osobnost autorovu. V některých nakladatelstvích je vydání knihy skoro spojeno se závazkem, aby autor napsal do nakladatelského časopisu svou vlastní vtipnou biografii. Autorové prvotně vykládají široce publiku, co jsou zač. Vývoj je rychlý, a i tento způsob se patrně už trochu opotřeboval a je třeba hledat něco nového. Tak pozorujeme, že už začínají o autorech psát dokonce jejich manželky. Když to dáte všechno dohromady, objeví se vám zcela zřetelně převaha anekdoty nad kritikou, která charakterisuje celé dnešní psaní o literatuře. Umělecké soudy se utápějí v žertovném ovzduší feuilletonu a anekdoty. Taktó se kritická generace ovšem nevychová. Tak se vychová jen houf roztomilých klepařů. Je třeba konečně říci docela nezdvořile, že nám není nic po osobách autorů; to bude starost literární historie, až autor projde časem a ukáže se silným. Starého Lessinga zlobila už ochota autorova, ukazovat se při premiéře na jevišti. Napsal o tom v »Hamburské dramaturgii«: nevím, co více mne z toho překvapuje, zda dětinská zvědavost obecnstva či ješitná úslužnost básníková; a jak mdlý je asi dojem díla, nedychtí-li ti lidé po něčem jiném, než přirovnat je k zjevu tvůrcovu; při pravém díle tvůrcovském nemyslíme na osobu tvůrcovu; dílo se nám zdá býti prací povšechné přírody; autor nás uvádí mezi bohy a reky; museli bychom se velice nudit v této společnosti, kdybychom se dopodrobna vyptávali na dveřníka, jenž nás opustil. — Jak velice však vyrostla ona »ješitná úslužnost básníková« od dob Lessingových! Naši spisovatelé, nabádání nakladatelé, nažvaní toho o sobě tolik jako ženušky.

Dnešní kritikové pokládají za kritiku už takový výkon, jaký by před dvaceti lety se odvážil kritik napsat jenom do památníku. Dříve se mluvilo o spisovatelově osobnosti, když mu bylo padesát nebo šedesát let nebo když umřel. Po té stránce nastal nyní pro spisovatele pravý zlatý věk, a literární reportéři, kteří čím dál, tím více nahrazují kritiky, chodí čmúchat do jeho domácnosti. Překvapuje, jak málo autorů má v sobě tolik hrdosti, aby to odmítlo. V tomto shonu po osobním detailu jsou už dvaadvacetiletí hoši nuceni, aby psali své paměti (zatím na tři sloupce do nakladatelského časopisu). Ne, nebudeme trvale vděční panu Štorchovi-Marienovi za jeho vynález. Stalo se totiž, že porazil kritiku na hlavu a nastolil panství roztomilé anekdoty

nad kritikou. Není to ani jeho osobní vina, nemůže za to, že kritika osvědčila tak málo odolnosti a že plnými plachtami vplula do tohoto žertovně anekdotického žánru. Není ani spravedlivě vytýkat to nakladatelům: dělají to, nač mají právo. Literatura se stala obchodním odvětvím jako každé jiné, uprostřed velké konkurence nakladatelé se musí chápat všech prostředků tak slušným způsobem, jak za to, že se chápou prostředků tak slušných. Ale kritika projevila málo charakteru a klesla do náručí anekdot a osobních indiskretností, které jí nabídlí nakladatelé, jako na lože lenosti. Skoro se už nepiší kritiky; píší se propagační články. Nakladatelé začali žertovat s kritikou, a výsledek byl, že nakladatelé sice zůstali vyhraněnými osobnostmi, ale kritikové se trochu vypařili. K zásadní kritice schází jednak místo, jednak ochota zabývat se věcmi hlouběji. Denní tisk se nikdy příliš nehodil k pěstování zásadní kritiky (na to je vázán mnoho ohledy), a literární časopisy jsou v laskavých rukách nakladatelských. Neodvislých literárních revuí takřka není: a i do té jedné nebo dvou výjimek píší lidé, podlehnoucí obecné malátnosti.

Je snad ještě jedna příčina. Nemám nic proti Pen-clubu, a jsou v něm roztomilí lidé, ale jeho ovzduší působí uspávacím vlivem tam, kde by měly být zřetelné, zásadní rozdíly. Pen-club osobně sblízuje autory s kritikou a dělá nevědomky z celé literatury něco podřízeného společenské konvenci. Kritik, který by prudce odmítl autora, jenž s ním chodí do jedné společnosti, připadal by si nepochybně jako nezdvořák a nevychovanec. Pen-club sblízuje i to, co by mělo zůstat od sebe jako oheň a voda.

Měl by přijít někdo, kdo by rušivě vjel do této dobře sehnané a příliš snáselivé společnosti. Měl by přijít, krátce řečeno, kritik takový, který by slabě otevřeně nazval slabými a měl odvalu se za to exponovat, a který na druhé straně by dovedl kladným zjevům věnovat všechny své schopnosti, aby otevřel světu oči pro ně. Ale kde není hněvu, není ani skutečné oddanosti.

Je jen docela spravedlivé, že kritiky už nejsou událostí, a že už je nikdo nebere do ruky s takovým očekáváním, jako my brávali Šaldu. Tu a tam sice někdo někoho strhá nebo nadmíru pochválí: Ale pravidelně v tom brzy najdete osobní kopýtko. Jeden kritik si chce udělat dobré oko u politické strany, jiný u divadelního ředitele (někdy také divadelní ředitel u autora), a třetí se zlobí, že ho nepozdravili u vrbiček.

Přivítali bychom někoho, kdo by zase pokládal literaturu za věc vážnou a kdo by zásadní její otázky dovedl vytrhnouti z nakladatelské a společenské atmosféry. Bylo tu několik mladých kritiků. Ale zdá se, že příliš brzy sestarali. *Ferd. Peroutka.*

P O Z N Á M K Y

Revoluce v Rusku.

Čtete v »Národě« velký titul: »Revoluce proti Sovětům v jižním Rusku.« Cože? Už zas? Pod tím je podtitul: »Cařihradské zprávy.« Aha.

Trestán pro nedbání jemného rozdílu?

»Budapešť, 1. února. Dnes počal proces proti baronu L. Hatvanymu, který je obžalován z toho, že urazil maďarský

národ svými články, uverejnenými v letech 1921 a 1922 ve vídeňském emigrantském listě »Jövö«. Státní zastupitelství klade Hatvanymu za obzvlášť těžkou vinu, že nazval bílé gardisty z b a b ě l ý m i v r a h y.«

Že maďarští bílí gardisté vraždili, to nebude patrně ani maďarská vláda vážně popřít. Ale čest maďarského národa snad vyžadovala, aby byli nazváni s t a t e č n ý m i v r a h y, nikoliv z b a b ě l ý m i. To má p. Hatvany z toho, že se nevyzná v delikátních otázkách národní cti.

Otázka reakce.

Z řeči p. poslance Hampla na společném sjezdu sociálně demokratických stran v Československu citujeme tyto dvě věty:

»Nechci tvrditi, že poměry u nás jsou výrazem nejčernější reakce. Bylo by to nespravedlivé, neboť letmý pohled po blízké i vzdálené cizině poučí nás, že jsou státy s poměry daleko horšími.«

Soudíme, že jsou to dvě spravedlivé a realistické věty. Potvrzují naši starou diagnosu, že nedostatek opravdu zpátečnické tradice, mladost našeho národního kapitalismu a demokratické složení národa budou vždy brániti tomu, aby Československo stalo se zemí tak tuhé a tmavé reakce, jakou pozorujeme v některých evropských zemích. To budíž konstatováno i za vlády pravice, aby se neztratilo praktické měřítko. Pouhá agitace někdy přehání. Dnešní vládu nelze zatím nazývat hůře než vládou střídme reakce.

Po sjezdu sociálně demokratických stran.

Den, kdy se konal společný sjezd sociálně demokratických stran v republice, byl kýmisi nazván historickým okamžikem. Možno tak mluvit? Jaký jest význam tohoto sjezdu? Jest krokem ku předu? Krokem velkým či malým? Tu možno posuzovat věc s různého hlediska. Vzpomeneme-li, že německá sociální demokracie vystupovala v Hamburku jako žalobce proti čl. sociální demokracii, pak možno mluvit o kroku ku předu. Ale na věc možno se dívat i jinak. Uvážíme-li, že české a německé ne-socialistické strany již sedí ve vládě, že tak našly m o d u s v i d e n í dvou národností, pak sblížení české a německé sociální demokracie vedle této existence českoněmecké vlády vypadá jako obraz matný. Matnější tím, že sjezd sociálně demokratických stran neřešil dvě otázky: otázku národnostní, otázku vládnutí. Sjezd nepřinesl jasno v tom, jak se dívají němečtí soc. dem. na otázku využití politického vlivu ve vnitřní politice. Říká se: němečtí sociální demokraté nestojí na půdě státu. Akcentovali, že na ní stojí. Není důvodu pochybovat o tom, že nějaký německý dělník u Teplic stojí na půdě státu právě tak solidně, jako německý sedlák v některé sousední vesnici, nebo nějaký německý kněz, co čte »Deutsche Presse«. O to nejde. Němečtí aktivisté také dlouho říkali, že stojí na půdě tohoto státu. Bylo to uznáváno, ale věc nabyla významu teprve tehdy, když německý aktivistický člověk, omrzlý tím, že j e n s t á l na půdě státu, se hnul a šel do vlády. Německá sociální demokracie neřekla, jak se dívá na otázku účasti ve vládě. To jest základní otázka dnešního socialismu, a německá sociální demokracie jest jednou z posledních socialistických stran, která se jí vyhýbá jako čert kříží. Česká soc. dem. opustila vládu, protože si vypočítala, že by nepřišla na svůj účet. Socialism jest u nás v defenzivě; a za těchto okolností pro dogmatickou německou sociální demokracii jest ještě méně lákavé zabývat se otázkou účasti na vládě. Čsl. soc. dem. pojímá účast na vládě jako prostředek, není jí účelem. Říká, že účast na vládě není jí vším. Čsl. soc. dem. poznala, že otázka účasti na vládě jest otázkou kompromisu. To jest slovo, kterého se němečtí sociální

demokraté nad jiné bojí. Jest lehké být nekompromisním v situaci, která nevyžaduje kompromisů. Sjezd nevrátil ještě německou sociální demokracii v aktivní politiku státu. Dr. Czech na sjezdu prý mluvil česky. Jest to velký pokrok u tohoto politika, o němž lidé z nejrůznějších táborů, i dr. Czechovi velmi blízkých, se shodují, že neznamena politickou výhru německé sociální demokracie.

K. T.

Pozdě, ale přece.

Vyslovili jsme v posledním čísle názor, že ministr národní obrany měl by se vyjádřit o pravosti dokumentů proti Gajdovi, aby tak bylo sňato nesmyslné podezření s dra Beneše. Musíme nyní konstatovati, že pan ministr Udržal konečně tak učinil ve schůzi branného výboru, byv k tomu pohnut přímou interpelací sociálně demokratickou, a autoritativně potvrdil pravost dokumentů. Nemůžeme potlačit poznámku, že by bývalo vhodno učinit tak už před rokem. Zbývá uvažovati, proč takovou interpelaci musili podati právě sociální demokraté, kteří nevěřili, že dr. Beneš falšoval dokumenty, a nikoliv některý z těch mužů ve vládních stranách, kteří tomu věřili, na př. p. Dyk. Ale taková byla právě metoda v této aféře: ti, kdož rozšiřovali podezření, neměli zájmu na tom, aby věc byla vyšetřena; p. Viktor Dyk místo dvaceti článků byl by býval mohl napsat jednu jedinou interpelaci; nenapsal ji, protože nestál o to, co by uslyšel. Tisk vládních stran přes rok vyvolával podezření, že v Gajdově věci se děje něco nepravého; neučinil jediného vážného pokusu, aby se dopátral pravdy, poněvadž už předem byl přesvědčen, že se mu pravda nebude hodit. Tak bylo nutno, aby opoziční strana donutila vládu očistiti v očích části veřejnosti jednoho z aktivních ministrů z podezření, že falšoval dokumenty a připravoval převrat. (Tuto věc totiž p. ministr Udržal ve své odpovědi také vyvrátil.)

Neústupný Stříbrný a ústupný Beneš.

Obsah modu vivendi s Vatikánem byl nyní uveřejněn, a ozývá se proti němu křik vlastně jen na dvou stranách: u komunistů, kteří jsou proti tomu jako jsou vůbec proti všemu, a v redakci p. poslance Stříbrného (ovšem, neboť jde o Beneše). Obsah smlouvy s Vatikánem odpovídá přesně poměru sil; je marno žádati od dra Beneše, aby udělal více, než k čemu ho opravňuje skutečnost v této zemi, která je ještě stále aspoň polokatolická. Je třeba konečně si jednou pořádně uvědomit, že zahraniční ministr nedělá z ničeho něco a nezastupuje pouze jednu skupinu občanstva, nýbrž celek. Nemůže tedy zastupovati nic jiného než kompromis, dokud všechno občanstvo nebude jednoho názoru. Chcete-li, aby místo vyjednávání vůbec přerušil styky s Vatikánem, musíte mu to umožnit tím, že dříve sami porazíte katolíky v této zemi. Při takovém jednání, jako bylo s Vatikánem, je zahraniční ministr jen ručička na hodinách, která ukazuje, kolik v zemi uhořelo. V demokracii přijímá ministr svou sílu jen z rukou lidu; je-li tento lid ještě polokatolický, nemůže se ministr obrátit k Vatikánu zcela zády. O diplomatické obratnosti Benešově svědčí, že i za vlády konservativně-klerikální dovedl sestaviti smlouvu s Vatikánem tak, že skoro všechny výslovný text týká se omezení a povinností, které se ukládají církvi.

Pokud je p. Stříbrného týká: chce dělat dojem ryzího Husity a vytýká Benešovi ústupnost. Abychom vyšetřili, pokud je gesto p. Stříbrného pravé, vezměme na pomoc článek p. dra Kramáře v »Národních listech« o modu vivendi. Pan dr. Kramář počiná, jako tak často, chválou bývalé Pětky: ona prý

»řešila nejpalcivější otázky církevní, zejména však otázku Jana Huša takovým způsobem, že stalo se, co bylo nejvroucnějším přáním národa a že katolická strana lidová nemusila opustiti koalici... Pětka na otázku Husovu ne-

chtěla pohlízet se stanoviska církevního, nýbrž s hlediska národního — což ovšem tenkrát bylo se strany atheistických kleriků, zle vytýkáno. Velmi pomohla, že otázka národního svátku Husova nevyvolala krizi mezi věřícími katolíky... Bylo možno doufat, že staletý rozpor mezi námi a Římem bude konečně upraven tak, že se obě strany postaví na stanovisko toleranci posse.«

O modu vivendi s Vatikánem praví pak p. dr. Kramář, že tu zvítězila síla státnického postupu Pětky i dnešní koalice ve věcech církevních.«

Címž by byl p. Jiří Stříbrný opět jednou usvědčen z přestupku demagogie. Nebot on, jenž nyní tolik se honosí svou neústupností a nekompromisností, byl velmi aktivním členem právě té Pětky, na jejíž státnickou umírněnost ve věcech náboženských nahnul p. dr. Kramář tolik chvály a která prý svou prací umožnila právě nynější modus vivendi. Tedy p. Jiří Stříbrný, jeden z těch, kteří tento modus vivendi tichou, neveřejnou prací umožnili, vytýká nyní právě tento modus vivendi. Vytýká Benešovi vše to, co podle svědectví dra Kramáře v Pětce sám spoludělal. Není to jediný případ, kdy p. Stříbrný jinak vypadal na veřejnosti a jinak v Pětce.

Anglie pozadu.

Prohlášení zástupců anglické vlády v Mezinárodním úřadu práce v Ženevě, že Anglie nemůže ratifikovat washingtonskou úmluvu o 8hodinové pracovní době, překvapilo jen proto, že až příliš jasně potvrdilo názor, vyslovený tolikrát v anglické i cizí hospodářské veřejnosti, že Anglie zůstala vzet v pracovních metodách druhé poloviny devatenáctého století. Vrozený konservatism anglického průmyslníka, nedovedl se dosud přizpůsobiti změně, kterou znamená v hospodářském vývoji celého světa poválečné zasáhnutí Ameriky do výroby metodami, jež staví na hlavu všechny vžitě akademické poučky o mzdovém fondu. Čteme-li i novější anglické hospodáře, vidíme, že se nemohou této teorie zbavit, že při svém obrovském trhu nedovedou se přizpůsobiti zásadě, že vysoká mzda je nejúčinnějším výrobním činitelem. Anglie se bojí omezení pracovní doby proto, že by ztratila jednu až dvě hodiny nadpráce a musela tento úbytek nahraditi ekonomisací provozu. A to stojí peníze. Dlouhá pracovní doba je pohodlnější — ale klamná. Technicky vzorně vybavená Amerika se obejde pomalu již se sedmi hodinami a přece jí tím nebyla vzata soutěžní schopnost. Ostatně — asi před čtyřmi roky — upozornil staříčkový Lujo Brentano na pražském sociálním kongresu na rychlý úpadek výkonnosti po šesti pracovních hodinách. Každá minuta po osmé pracovní hodině rovná se hodnotou sotva jedné třetiny výkonu mezi 2. a 5. hodinou, takže zisk je nepatrný, zejména srovnáme-li jej s výkonem intenzivně pracujícího dělníka u stroje. Tragickou ironií je, že požadavek 8hodinové pracovní doby byl vznesen — před sto lety právě v Anglii, kde za průmyslových bouří byla zpívána první »revoluční« písnička:

Eight hours to work, eight hours to play,
eight hours to sleep, eight shiling a day.

J. H.

Krise soudnictví

a nic jiného ukazuje se také na tom, jak Nejvyšší soud byl nucen naložiti s dokonaným již travičským procesem proti B. Vojtěchovskému. Jak známo, zrušil Nejvyšší soud rozsudek smrti a nařídil nové porotní líčení. Důvody, pro které byl nucen tak učiniti, vrhají nedobré světlo jak na soud, tak na soudní znalce. Vidíme, že Vojtěchovský byl sice odsouzen pro travičství, že však soud nepřikládal žádnou váhu přesnému zjištění, zda ubohá paní skutečně zemřela otravou. Propátral psychologii obžalovaného, ale nepropátral dosti důkladně vnitřnosti ze-

snulé; hledal motivy, proč Vojtěchovský mohl podati své ženě strychnin, ale opomenul zjistiti, zda v útrokách mrtvé paní byla opravdu smrtelná dávka strychninu. Soud kladl dokonce na zjištění toho tak malou váhu, že odmítl přibrati znalce-chemiky, z toho důvodu, že prý to zákon pouze povoluje, nikoliv nařizuje. Jestliže se někdo topí, není zákona, který by nařizoval skočit za ním. A přece lidé tak činí. Jestliže někomu hrozí provaz, což je stejně kruté nebezpečí jako smrt utopením, má se patrně také dělati vše, čeho je potřeba, i když to nějaký zastaralý zákon přímo nenařizuje. Tím spíše, že soud je přímo odpověden za život obžalovaného. Máme to omluvit chvatem? Přepřacovaností?

Pak ti soudní znalci, kteří nejdřív zjistí, že paní zemřela na srdeční vadu, a potom dají dobré zdání, že zemřela otravou strychninem, aniž by však zjistili, kolik strychninu vlastně bylo a stačil-li k smrti. Jednou tak, podruhé jinak. a obojí je věda. Soudíme, že tímto posledním výkonem činnost p. prof. Slavíka, která ne poprvé vyvolává otázky, zasluhuje stát se předmětem veřejného zájmu.

Fairbanks a Češi.

Stříbrného »Večerní list« přinesl zase jednu sensaci: mr. Fairbanks, miláček pražského filmového publika, vyjádřil prý se, vzpomínaje na svou návštěvu v Čechách, že Češi jsou nejdevotnější národ na světě a že mu někam lezli. »Večerní list« bije na poplach a žádá přerušeni styků s Fairbanksovými filmy. Je zcela dobře možno, že zpráva »Večerního listu« není pravdivá — neby by to, jak je dostatečně známo, ani první ani poslední případ tohoto zcela nectihodného orgánu. Je také možno, že tuto zprávu dodal »Večernímu listu« někdo, kdo měl velmi určité úmysly. Mezi filmovými půjčovnami vede se stálá a skoro tak prudká drobná válka jako mezi indiánskými kmeny, a není nemyslitelné, že půjčovna, která neobchoduje s Fairbanksovými filmy, provedla tento kousek půjčovně, která s nimi obchoduje. Ale jestliže mr. Fairbanks skutečně se dopustil výroku, který se mu přičítá k tíži, pak s ním skoro sympatisujeme, jako s každým, kdo má odvahu říci, co si myslí, a má pro svůj výrok nějaké důvody. Mr. Fairbanks totiž neměl příležitost poznat český národ jinak než jako polohysterický dav, který mu — svatá pravda — opravdu někam lezl. Dospělí muži úpěnlivě ho prosili, aby se zastavil také v Praze, a z českého národa viděl jen tu hromadu, která ho donutila, aby v županu a rozespalý se objevil u okna karlovarského rychlíku — plavovlasá Mary Pickfordová ještě spala — a který se potom v mačkanici u biografu »Hvězda« odvažoval života, aby ho spatřil. Řekl-li mr. Fairbanks o této ukázce, která mu byla předvedena, že je to nejdevotnější národ na světě, měl k tomu své dobré právo. Vyslovil-li se, že mu v Čechách někam lezli, vyřkl pravdu. Je pozdě říkat, že Fairbanks je komediant a že umí jen skákat. Zbavuje-li se někdo vši důstojnosti, jen aby mohl vrhnout pohled na tvář komediantovu, zaslouží pak, řekne-li mu komediant, že jím pohrdá. Nebot je-li mr. Fairbanks komediant (máme dojem, že je to docela roztomilý chlapík, ne více komediant než ostatní filmoví herci), oč níže pak stojí ti, kdož se rvou jako v džungli, jen aby toho komedianta spatřili nebo prstem se dotkli. Mr. Fairbanks dal českému publiku drsnou lekci — bude-li to něco platno, zaslouží si za ni náš dík.

Z výroků dra Kramáře.

1926: »Zaplat pámbůh za fašismus!«
1928: »Fašismus nelze vítat.«

Až dosud jsme ovšem »zaplat pámbůh, že jsi přišel«, považovali spíše za vítání. Ale abychom nebránili zmoudření, kdekoliv se vyskytne, budeme raději mlčet.

P O L I T I K A

Josef Fischer:

Účel a prostředky v politice.

Thema ne nové. Jsme téměř od převratu svědky boje o to, co v politice je přípustné a co není. V této věci přísluší článkům dra Schieszla (v 1. a 2. čísle Přítomnosti) zásluha nesporná; statečně osvětlují jednu z nejobstetnějších kapitol oné mravní otázky, a to právě kapitolu peněžní, která tvoří ošklivé pozadí většiny afér v republice. Ani ten, kdo si nedělal ilusí, neubrání se dojmu, že tu byla podána diagnosa jakési rakoviny.

Připustme, že »život snáší denní poklesky« a že brání jen výstřelkům. Jenže výstřednost může spočívat nejen v pohoršujících rozměrech jednotlivého případu, nýbrž i v stálosti a množství případů; výstředností není jen úplatkářství a protekcionářství milionové, nýbrž i tisícikorunové a stokorunové, stane-li se zvykem a systémem a tvoří-li atmosféru, z níž vzniká pomalu již běžné přesvědčení, že protekce nebo úplatek je důležitější nežli výkon. Výstředností je dělat z trudného pořekadla o »nenajedenosti« mladé demokracie přirozený princip; výstředností není jen »brát a nechat brát«, ale také pouhé »nechat brát«, jehož se vůdci osobně třeba sebe méně nezúčastní, ale s podřízenými si nevědí jiné rady.

Je pravda, že soudní vyřizování většiny afér zpravidla neuspokojuje, t. j. názor na vinu a nevinu, na čestnost a nečestnost zúčastněných stran zůstává i po rozsudku stejně rozdělen jako před ním. Jelikož v aférách jde většinou o otázku mravní, uměle převedenou na právní, není divu, že výsledek neuspokojuje. Což by rozhodně svědčilo proti vyřizování politických afér soudními procesy pro urážku na cti. Ale soudní řízení má cenu nejen výsledkem, t. j. rozsudkem, nýbrž i průběhem, t. j. zjištěním skutkové podstaty; dokonce snad víc právě touto druhou věcí. Zjištění fakt má vždy svou cenu; pochybuji na př., že by bez procesu posl. Dubického bylo veřejně známo, že se za intervence, vedené v osobní prospěch, platí do pokladny strany. Důsledky: jak dopadne intervence pro někoho, kdo platit nemůže? Nebo: bude rozhodovat spravedlnost v konfliktu mezi dvěma velmi různě majetnými uchazeči o intervenci? To nejsou pouhá »kdyby«; máme-li rozhodovat o čestnosti či nečestnosti určitého principu, je třeba jej domyslet do důsledků.

Co nejvíc při tom vadí, je tajnůstkářství; bylo by sympatičtější, kdyby strany měly tarify na intervence, než když je třeba soudu, aby veřejnost poněkud zvěděla, na čem jest.

Nepovažují proto za nejhorší věc, platí-li stát každé straně tolik tisíc Kč měsíčně, kolik má poslanců a senátorů (platí je stát přímo stranám, nikoli poslanci z dobré vůle). Jednak jsou to peníze veřejně přiznané a tudíž kontrolovatelné, jednak strany — vládní i opoziční — vykonávají vedle mnoha věcí, v nichž bychom jich raději neviděli, také určité funkce, které mají pro stát důležitost: docilují zájmu o volby a tím i účasti na nich, udržují v proudu veřejný život — věci základního významu pro demokracii. Kdyby všechny prameny příjmů stran byly tak jasné, mohli bychom být rádi.

V mnohamilionovém rozpočtu veliké strany činí arci i tyto přiznané příjmy položku nevelikou: na všechny strany dohromady 5,400.000 ročně. Považuji tedy za náivnost, děsí-li se kdo právě nad těmito penězi přiznanými, poměrně nevelikými a snad ospravedlnitelnými.

»Černé miliony« jsou odjinud; a i kdyby ve skutečnosti černými nebyly, budou jimi v očích veřejnosti tak dlouho, pokud na nich bude ležet podezřelý stín tajemství. »Venkov« napsal správně, že členské příspěvky neznamenají v rozpočtu strany takřka nic. Lidem trochu informovaným to není nic nového; ale průměrný straník je přesvědčen, že právě jeho strana žije jen z těch pramenů, o nichž sám ví, kdežto tajné a nepoctivé zdroje mají jen ti druzí. Vedoucí kruhy stran se snad bojí příliš prudkého vystřízlivění svých věřících; ale je přece lépe, dovědí-li se i oni pravdu v rozumných a stravitelných dávkách, než skandálními aférami, při nichž náhodou nebo tlakem okolností proklouzne také něco pravdy o této věci. Tajení jen podporuje veřejnou fantasií, která pak snadno vidí věci daleko horší než jsou a ochotně propůjčuje sluch věštčům nadcházejícího úpadku národa.

V nejmenším spolku mají členové právo vědět, odkud a nač peníze jsou, ač jsou soukromého původu; nejchudší okresní výbor a vesnické zastupitelstva, hospodářící veřejnými penězi, musí veřejně vyúčtovat. Jen strany, žijící takovou měrou z peněz veřejných, smějí předkládat svému členstvu a dokonce svému vnitrostraničkému parlamentu pohádky. Snad by i v této věci mohlo prospět uzákonění stran (myšlenka profesora Weyra). Strany žijí dosud mimo zákon, ačkoli je zná ústava, budující na nich všechna veřejná zastupitelstva. Nejde o postátnění, z něhož se dr. Schieszl právem obává diktatury.

Neosvědčuje-li se dnešní způsob soudního vyřizování politických afér, znamená to, že se vůbec aféry nehodí před soud? V článkách dra Schieszla bylo ukázáno, na jaké obtíže soudní vyřizování naráží (nespolehlivost a zaujatost svědků, snad i soudců, matoucí výměna úloh žalobce i žalovaného, převedení politické při na proces pro urážku na cti atd.). Tedy jiný soud? Chybí nám instance, požívající větší mravní autority, nežli normální soudy. Je možno ji vybudovat?

Anebo: vůbec ne před soud? Jak tedy vyřizovat? Politicky, t. j. před soud lidu? Mají volby rozhodnout, co je politicky mravné a nemravné?

Měly by, snad; kdyby mohly. Kdyby měly vliv na to, kdo bude zvolen. Není třeba se o tom zvláště šířit, že v první řadě vázané listiny to znemožňují. Pokud trvají, má každá strana velmi málo obav, že by si kandidováním osoby mravně poněkud pochybné nějak uškodila; volič si velice rozmyslí, aby nevolil stranu, s níž jinak souhlasí, k vůli kompromitovanému kandidátu. Tím spíše, že ví, že by si mnoho nevybral; neboť ani jiné strany nejsou nuceny pečlivěji vybírat kandidáty. Nemyslím, že by zrušení vázanosti listin bylo elixirem; bylo by to přezírání věci dávno známé, že žádné zákonné opatření nepřinese spásy. Ale kdyby se podařilo obnovit při zachování poměrné soustavy volební vliv voličů, nejen straníků (dnes ostatně i vliv řadových straníků je nepatrný), aspoň na výběr kandidátů — podařilo by se snad také oddělit zase věci soudní od politických, soudně vyřizovat jen, co před soud patří. Dnešní politické sudičství (často ostatně vynucené) je následkem toho, že jiného soudu není. Nelze volat

před soud lidu, dokud lid o s o b u politicky soudit nemůže.

Bylo by naivní tvrdit, že vázané listiny jsou původem všeho zla. Veliká část afér, které vznikly a ještě vzniknou, na př. ve spojení s pozemkovou reformou, byla umožněna zcela jinými věcmi. Pozemková reforma sleduje spolu s cílem sociálně-hospodářským cíl národnostní, t. j. odčínají křivdy, jíž většinu půdy drželi příslušníci národní menšiny, hospodářsky silnější — cíl, který se dá ospravedlnit nejen se stanoviska prospěchu národa, nýbrž i se stanoviska obecně mravního a lidského, právě jakožto odčinění vyložené nespravedlivosti a jakožto pomoc slabšímu. Byla proto učiněna opatření, aby hospodářsky slabší obstál v boji jinak nerovném; není divu, že se vyskytlo dosti uchazečů, zneužívajících této ochrany a ochotných platit.

Ale vázané listiny, i když nejsou příčinou, přece jen zde i jinde pomáhají udržovat dusnou atmosféru bludného kruhu vzájemných závazků a společných zájmů.

Jsou však i jiné prostředky nápravy, snad vydatnější, nežli změna volebních řádů: především pomáhat těm, kdo nápravu chtějí.

Není třeba horlit pro běžné moralisování, rozšířené zvláště mezi t. zv. nepolitickou inteligencí. Je to rozhořčení lidí, stojících vně politického života; oprávněnost jejich přímo soudcovského rozhořčení je často velmi problematická, neboť mnohý z nich není ve výkonu svého povolání nijak mravnější, nežli politik ve svém. Považují také za předsudek, že tak zv. inteligent je mravně citlivější a tudíž tíže nese to, co je korumpovaného ve veřejném životě; nesmíme se dát klamat tím, že inteligent má nejvíce příležitosti a výrazových prostředků, aby své rozhořčení projevil.

Ale ještě větší omyl by byl upírat jemu nebo komukoli jinému právo na mravní radikalismus jen proto, že jeho život není životem mravního radikála. Neboť: kdo vůbec plně žije takovým životem? Kdyby takový život byl požadavkem: kolik lidí by mělo klást mravní požadavky na druhého člověka?

Je-li tedy málokdo osobně kvalifikován, aby soudil mravně druhé — ostatně obtíž každého soudního řízení, jde-li při tom v politických aférách většinou o soud mravní, nikoli právní; je-li ještě méně těch, kdo si smějí osobovat božskou výsadu odpouštění: každý, kdo si je jasně vědom mravních požadavků, má právo a povinnost být v daném případě nikoli soudcem, ale žalující stranou. A to v plném vědomí, že sám není vtělení mravního ideálu a že nalezení právního nebo mravního rozsudku bude dílem lidsky nedokonalým. Ale kdybychom se zřekli tohoto lidsky nedokonalého díla pro jeho nedokonalost, uzavřeli bychom cestu mravnímu vzestupu a nedostali bychom se nikam; leda dolů.

Budme tedy rádi, jsou-li mezi námi mravní radikálové, t. j. lidé, usilující o mravní nekompromisnost. Budme rádi, třebaže i oni dovedou někdy na plano moralisovat. Budme rádi, i když z některého poctivého rozhořčení promluví občas naivnost. Nezakřikujme mravních radikálů ve jménu »konsolidace« a všeho, co se jí kryje; není věru třeba se obávat, že náš veřejný život přemoralisují. Nezakřikujme jich ani, když kárají vůdce osobně úplně čestné; bude jen dobře, uvědomí-li si i ti, že osobní čestnost nestačí, že musí aspoň usilovat o čestnost i ve svém okolí. Neželme, i když radikálové někdy přestřelují; je tolik mravní laxnosti a

cynismu ve veřejném životě, že můžeme být klidni: ani kdyby bylo tisíckrát víc mravních radikálů, nezhoupnou váhy světa ve prospěch mravnosti.

Fakta, konstatovaná p. drem Schieszlem jsou nesmírně vážná a jejich autor je jistě neschvaluje. Je třeba především zabránit, aby řeč nebyla zase umlčena. Stejně je třeba čelit módě, ostatně velmi starožitné, rozmáhající se právě zase mezi t. zv. inteligencí, módě domněle hypermoudré, odmítající otázku pro mravní oprávněnosti dějů veřejného života, t. j. módě, obnovující teorii dvojí morálky, soukromé a veřejné. Každá taková theorie se zbytečně namáhá nošením dříví do lesa. Člověk korumpovaný nebo korumpující nepotřebuje filosofie, stačí mu hroší kůže. Je neuvěřitelné, že je dosti inteligentů, světa znalých, kteří nevidí věc samozřejmou: kdo neuznává mravních požadavků ve veřejném životě — nepotřebuje k tomu žádné theorie, nečeká také, až mu jí »inteligent« vyrobí; ale ovšem že inteligentovi nadšeně zatleská, když právě on, od něhož se instinktivně obával odsouzení, mu dá schválení, dekorované celou teorií. Zdá se mi nepochybným, že tento typ inteligenta, zakládající si zpravidla na své znalosti světa a lidí, je ve své přemoudřelosti mnohem naivnější, nežli mravní radikál.

Mravní radikalismus se arci nemůže postarat o všechno; i když hledá cesty ke svým cílům, přece jen konkrétní prostředky se mu budou zdát chatrnými. Je dobře tak; aspoň někdo musí chtít všechno, máme-li dosáhnout aspoň něčeho. Ale konkrétních prostředků pro dnešek je stejně třeba, sice bychom nedosáhli ani onoho »něčeho«. Nemohou to však být prostředky malé; odstranit systém odpovědnosti — to bude konkrétním prostředkem. Důležitější práci může vykonat tisk; leč i on k tomu potřebuje demokratisace uvnitř stran.

Není příčiny být defaitistou; ale nestačí také se utěšovat tím, že jinde je stejně nebo i hůře: není vsude jinde samostatnost tak mladá a konečně nevíme, jak to jinde dopadne. Nehledíc k tomu, že i »jinde« a dávno se již pokoušejí zdolat zlořády, které provázejí demokracii; život i odborná literatura jsou plny tohoto problému. Není hlavní utěšovat se srovnáváním, kde je hůř. Je trapné nedorozumění hájit politických praktiků proti mravním požadavkům. Naopak, především nesmějí ze strachu o »konsolidaci« být soustavně umlčovani ti, kdo poctivě chtějí, aby opravdu bylo lépe.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda:

Komu patří československý průmysl?

X.

Průmysl kamene a zemin.

Omezili jsme se na hlavní průmysly: cementářský, cihlářský, porcelánu a keramiky. Nezjistujeme kamenolomů, dobývání písku a šterku, zpracování sádry — těžbu a zpracování vápna a drahokamů. Ze 73.216 dělníků v celém tomto odvětví zaměstnaných vztahuje se naše šetření na 53.063 dělníků, tedy na více než dvě třetiny. Celý průmysl je přirozenou povahou vázán na surovinu. Proto je jeho umístění i pro

národnostní složení příznačné. Výroba, zpracování porcelánu, fayence, majoliky, kameniny a pod., právě tak jako dobývání kaolinu a jílu jsou soustředěny téměř úplně v severních a západních Čechách. Z 18.389 dělníků v celé republice je 17.376 zaměstnáno v Čechách, 949 na Moravě a ve Slezsku a mizivý zbytek 64 na Slovensku. Pokud jde o cihly, kde hlíny potřebné ku zpracování je v krajích ne hornatých všude dostatek, připadá na Čechy 13.090, na Moravu a Slezsko 6880 a na Slovensko s Podk. Rusí 2.611 dělníků — kterýžto poměr odpovídá spíše způsobu stavby než možnostem výroby. V celém průmyslu připadá na samostatné podnikatele 64% na Čechy, 33% na Němce a 3% na Maďary, u úřednictva na Čechy 42%, na Němce 56%, na Maďary 2%, u dělnictva 60% na Čechy, 39% na Němce a 1% na Maďary. V tomto průmyslovém odvětví, zejména v cementu, porcelánu a keramice určují výroby velké firmy, většinou akc. společnosti, takže data o samostatných podnikatelích jsou bezvýznamná pro celkový obraz. Také data o úřednictvu málo povídají, protože je mnoho německého úřednictva (a dělnictva) zaměstnáno v závodech buď úplně nebo částečně českých (porcelán, keramika). Srovnáváme-li průmysl podle množství zaměstnaného dělnictva, připadá na Čechy 60%, na Němce 40%. Hledíme-li však k hodnotě vyrobeného zboží (německá převaha v porcelánu a cementu), můžeme — ovšem že zcela přibližně — odhadnouti národnostní složení průmyslu kamene a zemin:

Češi 45%, Němci 55%.

Cement.

V Československu je osm společností, vyrábějících cement, které v posledních dvou letech zaznamenávají rychlý vzrůst, takže se dnes namnoze počítá již s výrobou asi 150.000 vagonů cementu ročně. Tohoto čísla však dosud dosaženo nebylo a lze proto za rok 1927 odhadnouti výrobu maximálně na 140.000 vagonů, z čehož 55.000 připadá na největší společnost, vlastníci tři továrny v Československu. Akcie tohoto podniku, na němž je účastněna i česká banka, dostaly se v poslední době hodně do českých rukou. Německý vliv je zde však převažující o sotva pochybíme, odhadneme-li ho na 80%. Německé závody jsou dále na Moravě — celková výroba 47.000 vagonů — a na Slovensku, kde je závod v majetku maďarského (zahraničního) kapitálu. Výroba asi 25.000 vagonů. Naprosto české jsou závody v koncernu jedné pražské banky v Bohosudově a Olomouci, s výrobou asi 8.000 vagonů, stojící před rozšířením. Český je také závod v Praze s výrobou 3000 vagonů. V nejbližším okolí Prahy je závod, o který se dělí německý kapitál s českým — přibližně na polovinu. Výroba asi 6000 vagonů ročně. S ohledem na kapitálovou převahu německých velkých závodů můžeme počítati:

Češi 20%, Němci 80%.

Celkem je zaměstnáno asi 5500 dělníků.

Cihly.

Podle odhadu je v republice asi 7000 cihelen, z toho největší počet v historických zemích. Výroba cihel je vázána místně ve dvojím směru — ohledem na odbytiště tíhne k velkým městům s čilým stavebním ruchem, technicky je vázána na dobrou jakost hlíny, tak-

že v hornatých krajích ani u velkých měst není cihelen. Tím je dáno hlavní stanoviště cihelen v okolí Prahy a Brna, v labském a moravském úvalu, v povodí Váhu a v okolí velkých měst, pokud neleží v horách. Geografická poloha určuje však také zejména u menších závodů národnostní příslušnost majitele. Můžeme říci, že cihelny jsou z největší části české. Velkých závodů, vyrábějících zboží exportní a speciální (krytiny, drenážní trubky, dlaždice, duté cihly) je asi 20 s výrobou 200 mil. kusů ročně. Z toho dvě třetiny připadají na velké české podniky (Hodonín, Uh. Brod, Kunovice, Vys. Mýto, Praha, Přerov, Hrochův Týnec, Letky), jedna třetina je německá (Lovosice, Praha, Plzeň, Stoda). Celkové rozdělení podle výroby (asi 2500 vagonů) i podle dělnictva (25.000) je:

Češi 80%, Němci 20%.

Porcelán.

Až na několik výjimek je celý průmysl porcelánový, zaměstnávající okrouhle 15.000 dělníků, soustředěn v okolí Karlových Varů od Falknova až po Klášterec, v okolí Teplíc a Mostu. Je to přirozený důsledek vázanosti na naleziště surovin. Tím je však již také dán národní charakter průmyslu, neboť jsme již dříve ukázali, že sice německý průmysl je doma v českých krajích, nikoli však naopak; to platilo neomezeně do převratu. Po roce 1918 — jako všude — proniká do německých podniků český bankovní kapitál, v porcelánu ovšem jen slaběji, t. j. částečně ovládá dva největší závody.

V celku (dle údajů gen. ředitele »Epiag« Ing. I. Benedikta) čítá všeobecný porcelán, t. j. bez dřívějšího rozdělení na továrny na nádobí, hrnce a přepychové zboží 22 závodů (tom jeden koncern s pěti továrnami), porcelán elektrotechnický 31 závodů, 4 továrny pak (v okolí Liberce) vyrábějí technické a sanitní zboží a dýmky.

Největší závody porcelánového průmyslu jsou dva koncerny, z nichž jeden, se závody v Dubí, Staré Roli, Pirkenhammeru, Lokti a Dalvicích reprezentuje 18% celkové výroby, druhý, se závody v Klášterci a Trnovanech 12% výroby a jedna velká továrna (jako samostatná jednotka největší) v Staré Roli rovněž 12% výroby.

Oba zmíněné koncerny jsou pod vlivem banky, kde 50% kapitálu patří českému průmyslu; po sanaci, kterou tato banka provedla u jednoho z koncernů, je její postavení rozhodující. Ve správní radě je ovšem zastoupen český kapitál dosti nepatrně. Vedení podniků je úplně německé, rovněž úřednictvo a dělnictvo. Všechny ostatní závody jsou německé. Kapitálová účast činí tedy pro Čechy asi 15% — počítáme-li polovinu obou koncernů na českou stranu. S ohledem na to, co jsme však řekli o vedení, poloze atd., jakož i vzhledem k neurčitému složení správní rady jak závodů, tak i patronující banky lze český podíl stanoviti nejvýše:

Češi 10%, Němci 90%.

Zahraniční (anglická, rakouská, německá) účast dosti značná.

Keramika.

Průmysl, vyrábějící zboží ohnivzdorné a dinasové, dlaždice, obkladačky, kachle, majoliku, fayence, sanitní zboží, kameninové trouby atd. je vázán surovinou a

proto je soustředěn u nálezů kaolinu a magnésitu a u dobrých hlinišť. Větší závody vesměs mají vlastní doly, proto je najdeme okolí Plzně, Rakovníka, Karl. Varů, Mostu, Teplíc, Duchcova, Budějovic, Znojma, Ostravy a Lučence. Surovina je z největší části v českém majetku — jako vůbec v celém průmyslu udává tón největší český závod, soustřeďující přes polovinu veškeré výroby a zaměstnávající asi 3600 dělníků. Surová hlína je průmyslově využita ze 60% českými a ze 40% německými podnikateli, kaolín z 80% český a 20% německý, magnésit rovněž 80 : 20. Celkem přichází v úvahu 85 větších výrobců, mezi nimiž však úplně (z 90%) ovládá výrobu 7 velkých firem, z nich 2 české. Největší závod vůbec s továrnami a doly v Horní Bříze, Dobřanech, Třemošné, Zlivi, Vel. Opatovicích, Janůvkách na Moravě v Hnušti a Lovinobáni na Slovensku, s majoritou akcií závodu v Šatově reprezentuje dnes sám o sobě jistě 60% výroby. Když se tvořil kartel, měl tento závod míti (bez Šatova) 46% — bez vývozu. Tento závod je český, právě tak jako druhý závod v Rakovníce, zaměstnávající 1200 dělníků. Německé největší závody jsou ve Vítkovicích, Podbořanech, Litkovicích, Weidenau, Meziměstí a Podmoklech.

Hledíme-li k jednotlivým druhům výroby, připadá na

ohnivzdorné zboží: český největší podnik 60%, vítkovický 12%, Weidenau, Meziměstí a Podmokly 16%, menší české firmy asi 8%, ostatní německé firmy asi 4%, takže zde je poměr: Češi 68%, Němci 32%;

obkladačky (a kachly): Tři české firmy 90%, mezinárodní firma v Podbořanech a menší německé 10%;

dlaždice: pokud jde o domácí výrobu, jsou přesná data o kontingentu, dle nichž na českou výrobu připadá 60%, na německou 40%. Hledíme-li však k vývozu, připadá na českou skupinu nejméně 75% výroby;

kamenina: Tři české firmy reprezentují v domácí výrobě asi 65%, s vývozem asi 85%.

V celku je národnostní rozvrstvení dle výroby (a hodnoty vyrobeného zboží):

Češi 75%, Němci 25%.

-92v

LITERATURA A UMĚNÍ

Dr. Jan Löwenbach:

Je možno vyvlastniti autorské právo?

Otázka tato není pouze akademická nebo theoretická. Bude řada právníků, kteří se jí zhrzojí a řeknou rozhodně ne! A přeci! Podnět k ní dal případ, který jest již dosti dlouho v českých kruzích literárních přetřásán. Roku 1898 zemřel Karel Hlaváček, jenž jako lyrik i jako výtvarný a literární kritik a malíř zaujímal význačné místo v generaci seskupené koncem minulého století kolem časopisu »Moderní Revue«. Jeho lyrické sbírky jsou již více než deset let rozebrány, a v literárních i čtenářských kruzích jevila se po nich poslední dobou značná poptávka. Pokusy nakladatelů získati dědice Hlaváčkovy k vy-

dání jeho děl selhaly, neboť dědicové — z neznámých důvodů — se rozhodli, že je tiskem nevydají. Vznikla otázka, zdali toto stanovisko je správné a zda autorský neb jiný zákon dává možnost, aby dědicové byli donuceni učiniti díla zemřelého autora, dříve vydaná, přístupnými veřejnosti.

Josef Kohler, zakladatel moderní vědy o autorském právu, praví kdesi, že správná cesta k autorskému právu vede poznáním umění. Toto heslo budiž naším vodítkem. Vyvlastnění je jistě nejpronikavějším zásahem do okruhu soukromých práv. Že dnešní náš autorský zákon — a žádný jiný zákon státní založených na zásadě nedotknutelnosti vlastnictví — nemá ustanovení o možnosti vyvlastnění, je pochopitelné. Nebylo k němu dosud podnětů, potřeba takového předpisu nebyla pocítována a se stanoviska theoretického musí takový předpis býti potírán, neboť jde tu o zásah do vysoce osobnostního, nemajetkového práva. I exekuce na právo autorské je zásadně vyloučena aspoň potud, pokud autorské právo přísluší autoru, jeho dědici neb odkazovníkovi. Autor nebo jeho nástupce, který nabyl autorského práva smrtí autorovou, nemůže tedy býti donucován prostředky přidrženi k tomu, aby odevzdal své dílo veřejnosti, když je na př. pro veřejnost neurčil anebo jestliže je pro veřejnost za zralé nebo příhodné nepovažuje. To zdůraznila již důvodová zpráva panské sněmovny k dřívějšímu zákonu autorskému z roku 1895 a v podstatě nutno tento názor sdíleti, poněvadž jde především o nehmotné osobní zájmy autorovy, jichž ochranu nutno přiznati i dědici.

Použití analogie s § 365 obč. zák., který připouští vyvlastnění, žádá-li toho obecný zájem, bylo by nemístno, poněvadž tento předpis vztahuje se výslovně toliko na vlastnictví k věci hmotné a nelze zajisté analogie tohoto zcela výjimečného předpisu použiti pro obor autorského práva, t. j. pro obor statků nehmotných. Žádá-li toho obecné dobro, musí dle toho paragrafu státní občan za přiměřené odškodnění postoupiti i úplně vlastnictví věci. Vyvlastnění dle § 109 úst. listiny je možné pouze na základě zvláštního zákona a za náhradu. Takovoto zvláštní zákony, které vyvlastnění připouští, byly také již vydány, na př. zákon vodní, zákon o vyvlastnění k účelům železnic, o sloučení pozemků atd.

V oboru práv nehmotných má pouze zákon patentní předpis, jehož zásadní ráz zdál by se nasvědčovati tomu, že ani pro obor práva autorského by vyvlastnění nebylo nutno považovati za absolutně nepřipustné. Praví se v patentním zákoně, že po uplynutí 3 let ode dne, kdy patent byl vyhlášen, je každý oprávněn žádati od majitele patentu, aby mu dovolil užívati vynálezu pro svůj závod, je-li toho ve veřejném zájmu třeba. Namítne se snad, že povaha patentního práva je přece jen rozdílná od práva autorského. To je ovšem správné. Avšak dlužno uvážiti, že v právu autorském, aspoň v některých státech a oborech vyvíjí se již podobná nucená licence. Nucená licence, kterou má zákon německý, rakouský, švýcarský, anglický a americký pro obor gramofonových desk, není vlastně nic jiného než zamaskovaná částečná expropriace autorského práva k hudebnímu dílu.

Že vyvlastnění autorského práva neb jeho výkonu možné je, tomu nasvědčují autorské zákony dvou států, jejichž režim — a to je nejpodivnější — jest ovšem na venek úplně protichůdný.

Italský zákon z roku 1925 stanoví, že práv příslušejících autoru, kromě práva uveřejniti dílo za jeho života, může býti nabyto státem, provincií nebo obcí, vyvlastněním pro všeužitečný účel. Takovoto vyvlastnění vyhlásí se královským dekretem na návrh ministerstva vyučování v dohodě s ministerstvem národního hospodářství po slyšení státní rady. Odškodnění pro případ neshody určí tři znalci. Zde tedy vidíme, že veřejnoprávní korporace italské mohou autorské právo vyvlastniti, avšak pouze pro všeužitečné účely, nemohou však

se dotknouti práva autorova k uveřejnění díla, pokud je živ. Tyto dvě podmínky možno bezpodmínečně přijmouti. Autoru, dokud je živ, jistě přísluší především právo, aby rozhodoval o tom, zdali jeho dílo má být vydáno čili nic. Důvody pro nevydání mohou být rázu uměleckého, osobního, mravního, politického a j. Možno však jíti i dále a říci, že ani dědic či odkazovník by nesměl býti podroben vyvlastnění za účelem vydání neb jiného uveřejnění díla, jestliže autor za svého života projevil zřejmý vůli, že si nepřeje, aby určité dílo bylo vydáno nebo jinak uveřejněno.

Zákon evropské pravice, ostatně i jinak velmi pozoruhodný, poskytuje nám tedy jakési východisko k řešení otázky. Neví-li levice, co dělá pravice, přece někdy se bezděky sejdou: Zákon ruský z roku 1925 stanoví, že původské právo k jakémukoliv dílu může býti vyvlastněno vládou SSSR nebo vládou svazové republiky, na jejímž území bylo poprvé vydáno nebo na jejímž území je jako rukopis, náčrtek neb v jiné objektivní formě. Toto řešení je ovšem daleko kratší, jednodušší a radikálnější, avšak lze důvodně pochybovati, že by kterýkoli vládní režim buržoasní se odhodlal k podobnému přímočarému předpisu. Vzbudil by jistě odpor kruhů literárních i uměleckých, neboť předpis takový by znamenal základní otřes dosavadního právního nazírání na podstatu autorského práva jakožto práva po výtce nehmotného a osobního. Přes to však mohou nastat okolnosti, kdy všeobecný, kulturní neb umělecký zájem širokých kruhů projeví se tak mocně, že nutně vyžádá si respektu a převahy nad individuálními zájmy autorskými.

I kdybychom případ Hlaváčkův nepovažovali za výjimečný, přece nemůžeme vyloučiti, že podobné případy budou se přiházeti častěji a že veřejnost bude mít zájem na tom, aby určité dílo bylo vydáno, vystaveno, provedeno neb jinak uveřejněno. V zásadě musíme ovšem trvati na svrchovanosti vůle autorovy. Jestliže tedy autor dal jakýmkoliv způsobem zřejmě na jevo, že si nepřeje, aby dílo jeho bylo vydáno neb uveřejněno, nelze jej za jeho života, avšak zajisté ani jeho dědice neb odkazovníky po dobu trvání autorskopravní ochrany žádným právním prostředkem nutiti, aby dílo svoje vydal. Není-li pro tyto případy přípustna exekuce, tím méně může býti přípustno vyvlastnění. Jsou však možny i případy, kde autor žádným způsobem svůj negativní úmysl k dílu na jevo nedal, nebo, což bude ještě častější, že dílo za života autorova vyšlo, ale po jeho smrti, at z indolence, at z jiného nicotného důvodu se o jeho uveřejnění nikdo nestaral nebo přímo uveřejnění maří a znemožňuje. Tu nelze pochybovati, že veřejnost může mít zájem na tom, aby dílo vyšlo, aby bylo tiskem vydáno, neb aby dílo hudební či divadelní bylo veřejně provozováno, aby obraz byl vystaven a p. Pro takové výjimečné případy jistě by nebylo prohrěšením proti pojmu a podstatě autorského práva, kdyby za určitých záruk vyvlastnění v nutných mezích bylo přípustno.

Komu však přiznati toto právo? Pouze státu a veřejným korporacím jako v Itálii a Rusku? Takovéto opatření nezdálo by se vhodným již z důvodů politických a pokud stojíme na zásadě, že úkoly státu jsou jiné, než soukromopodnikatelské. Na druhé straně však nelze zajisté přiznati právo na vyvlastnění každému jednotlivci (nakladateli, divadelnímu řediteli a pod.) jehož úmysly mohou být zcela sobecké. Bylo by tedy snad uvážiti, zda by nebyl na místě předpis podobný, jako byl stanoven již v aut. zákoně, a přiznati právo na vyvlastnění korporacím vůbec a to veřejným i soukromým, do jichž činnosti náleží péče o zájmy literární, hudební neb umělecké. Nutno však vždy míti na mysli, že vyvlastnění jest institut zcela výjimečný a zamezení tudíž jeho zneužívání jak co do předmětu, tak i co do rozsahu. Formulace návrhu byla by tedy asi tato:

»Autorské právo k dílům, která mají všeobecný význam pro umění, vzdělání nebo povznesení obyvatelstva, může po původcově smrti býti zcela nebo zčásti vyvlastněno na návrh korporace veřejné nebo soukromé, do jejíž činnosti podle předpisů nebo stanov náleží péče o zájmy literární, hudební neb umělecké, jestliže takovému vyvlastnění nebrání zřejmý projev vůle autorovy. O vyvlastnění a výši náhrady rozhodne soud v řízení nesporném, vyžádav si posudku znaleckého sboru podle § 62. aut. zák. Soud rozhodne na návrh též o tom, v čí prospěch a v jakém rozsahu, po případě na jakou dobu má vyvlastnění býti povoleno, přihlížeje vždy k nemajetkovým zájmům původským.«

Předkládám tento návrh jako podnět k diskusi, která snad nebude neplodnou, zejména uváží-li se, že během nejbližších let jistě dojde k novelisaci autorského zákona, jakmile nastane nutnost ratifikovati římská usnesení o revisi bernské konvence, která se bude projednávat v květnu 1928.

Čechy v anglickém románě.

(Adelaide Eden Phillpotts: Sochař Tomek.)

Jméno románu i spisovatelky vzbudilo mou pozornost. Sochař Tomek je na prvý pohled krajan, a Čech jako předmět anglického románu je pro nás jistě pozoruhodný; proto podám obšírnější referát, třebaže by toho umělecké schopnosti autorky plně neospravedlňovaly. Spisovatelka má jméno známého romanopisce, spisovatele velmi plodného; dějiny literární ho klasifikují jako představitele literatury t. zv. regionalistické, popisujícího život v kraji devonshireském. S tímto spisovatelem autorka »Tomka« je asi příbuzensky spojena; napsala právě také drama spolu s Eden Phillpottsem.

Román má své dějiště v Čechách, ve Vídni a v Londýně. Josef Tomek je syn českého kameníka, žijícího v západních Čechách. Ve vesnici a okolí je celý rod Tomků, malých sedláků; pracují všichni na své hroudě do úmoru a nemají smyslu pro bratra kameníka, jenž se pokouší o sochy rázu více uměleckého. Při práci v kostele spadl s lešení a zemřel. Vdova Marie s dětmi se musí proti svému přání přestěhovat na dvůr švagrův, aby dětem zajistila chléb. Josef byl dítě podivné; tělesně dost slabý, vyvíjel se duševně pomalu. Záhy žil ve světě pohádek a vidin, které vyčetl a sám si vytvořil. Dorůstající hoch musil si zasloužit chléb malými pracemi, nutnými na selském dvoře; pásal husy, kozy, pomáhal také na poli. Na pastvě začal z hlíny dělat všelijaké sošky zvířat a lidí. Práce při dvoře se mu nelíbila. Celá rodina mimo matku a sestru Zdeňku byla proti němu. Josef stále se pokoušel v sochařství, a povedlo se mu konečně udělat sochu Ježíše tak podařenou, že farář ji umístil v kostele. V místě žil v létě také hrabě Sonnenberg; Josef setkal se s hraběcí dcerou Rondou v lese a mezi oběma vznikl zvláštní poměr přátelství a lásky. Ronda s počátku cítila více druh protekčního přátelství, Josef s samého počátku se do Rondy vášnivě zamiloval. Poměr trval léta. Socha Josefova v kostele upozornila hraběte na jeho talent, a na domluvu dceřinu zabezpečil mu stipendium, umožňující návštěvu umělecké akademie ve Vídni. Tomek asi roletý přichází do Vídně. Má však na akademii potíže, neboť nesnadno se podřizuje školskému řádu. Ve Vídni Ronda Josefa vzala do své vznešené společnosti, a ta ho přijímala s blahosklonnou zvědavostí; Josef miluje Rondu vášnivě a ročileně, neboť je zasnoubena s důstojníkem Lindensteinem. Ronda ho nemiluje, ale podvoluje se přání otcovu. Tomek dělá poprsí Rondino z mramoru; práce Tomka a Rondy spojily intimněji, ale poprsí bylo zároveň katastrofou pro Tomka; v portrétu vynikly některé ne-

gativní vlastnosti Rondy více než pozitivní, a aristokratická společnost dílo šmahem odsoudila. To nemile působilo na světsky vychovanou Rondu i chovala se k Josefovi odmítavě; když si jednoho večera vynutil na sluhovi přístup do společnosti Rondiny, Lindenstein mu, za jejího souhlasu, prostě ukázal dveře. Tomek rozrušen opouští akademii. Hledá si práci u kameníků, kterou si po mnohých marných pokusech konečně nalezne. Následuje epizoda s Kateřinou, krásnou dívkou a vlastně prostítkou; Tomek ve své venkovské naivnosti Kateřiny neprohlédl, byv opojen opravdovou láskou; ale brzy poznal pravdu. V tu dobu poznal blouznivce Rusa a kroužek socialistických nadšenců, mezi nimi bohatého Angličana Baynesa. Noví přátelé přiměli Tomka, že udělal výstavu svých prací, která měla jistý úspěch. Výstavou našla znova Tomka také Ronda, nešťastná ve svém manželství; Ronda se nemůže vzchopit, aby opustila muže a nádherný život — Tomek přijímá pozvání anglického přítele a odchází do Anglie.

V Londýně Tomek svými pracemi a propagandou nových přátel má úspěch. Navštěvuje společnost radikálních blouznivců, vedených jeho přítelem Nikolajem. Do těchto schůzí Tomek chodí jen z přátelství, fantasie Nikolajova kroužku nejsou mu sympatickými; avšak tu poznal Ethnu. Po nějaké době stala se jeho ženou, a Tomek je šťastný, ale také nešťastný; nemůže zapomenout na Rondu. Miluje Ethnu, ale miluje také Rondu, třebaže jen ve vzpomínce. Poměry Tomkovy změnil se osudem jeho přátel: souchotinář Nicolaj zemřel a Baynes se zastřelil — bohatství ho nezachránilo před pustotou života. Tomek v 28 letech opouští Anglii a po krátkém pobytu u matky a příbuzných v Čechách cestuje světem; byl v Itálii, v Indii, v Australii, v Americe. Po čtyřech letech vrátil se do Čech. Mezitím vypukla světová válka, které však se neúčastnil, neboť byl cele zabrán svým uměním. Převratem statek hraběte Sonnenberga byl rozparcelován a rodina Tomkova takto zvěšila svůj majetek. Muž Rondin ve válce padl, Ronda se vystěhovala do Španělska a uchýlila se do kláštera; po nějaké době však klášter opustila a provdala se za španělského magnáta. Tomek prožil trpké chvíle, když mu umřela matka; po pohřbu se ztratil, nikdo nevěděl, kam odešel. Teprve po roce se náhle vrátil, zdravý na duchu a oddaný svému umění a své rodině.

Román je dost fantastický a v mnohých detailech jaksi dětin-
ský. Autorka, zdá se, poznala Čechy anebo o nich byla dobře poučena; popis selského života českého odpovídá skutečnosti; některé podrobnosti to dosvědčují, jako na př. úsudek o českých husách, popis české postele s nadbytkem peřin a t. p. Autorka zná historii Čech a sympatizuje s ní; idealizuje poněkud odpor českého sedláka k Vídni a jeho věrnost k husitismu. Ovšem že život na selském dvoře je ve všech zemích v základech stejný; selskou přichylnost k půdě a hlad po půdě popsala Kay-Smithová pro anglické poměry velmi dobře, a autorka Tomka v tom mohla mít vzor domácí, ale některé podrobnosti a zvláštnosti jsou původně české. Tomek při vši své uměleckosti je líčen jako charakter v podstatě rozumový. V otázkách náboženských je skeptický a pro socialistické utopie svých přátel nemá porozumění. Nikolaj krátce před smrtí ho vyzval, aby postavil chrám tragedie a komedie, jež by vyzdobil sochami názornými dramata života. Když Tomek Ethně přítelův plán předložil, Ethna formulovala životní úsilí Tomkovo v otázku: »Proč neudělat chrám člověka? To byla by tvá vise člověčenstva«. Tomek chytil se toho námětu a představoval si, že nalezne nový sloh architektury, méně vážný než řecký, jednodušší než gotický, chrám okrouhlý a přece vypínající se k nebesům. A v tom chrámě chtěl kamenem vyobrazit, co poznal z života lidského.

B. L.

ŽIVOT A INSTITUCE

Jaroslav Nauman:

Strom v městě.

Modlím se tobě
stromě zelený...
(Erben, z Berounska.)

Nemodlíme se sice již ke stromům jako naši předkové, leč jakýsi zbytek záhadně náboženského vztahu k nim v nás přece zbyl. Je-li pravdou výrok Dostojevského, že krása jediná spasí nás, bylo by v něm snad kus výkladu pro onen zvláštní vztah. Neboť stromy, toť zosobněná krása.

Ale jen část lidí chápe je takto. Většinou jsou to lidé městští. Venkovští mají ke stromu zpravidla poměr prosaičtější. Je v tom snad trochu analogie s tím, jak rozdílně pohlíží na koně člověk, jenž jakživ neměl opratí v ruce, a kočí z povolání, vědoucí, že musí někam dopravit náklad.

A stará, obecná nespravedlnost! Ten, kdo si stromu a jeho krásy celkem neváží, venkovan, žije jimi obklopen, onen, jenž se povznesl k duchovnímu vztahu k nim, je jich vzdálen. Město jim nesvědčí.

A přece: strom v městě a v jeho nejbližším okolí je nezbytnou nutností. Ze dvou důvodů. Krásy a zdraví. Aby pomáhal čistit vzduch a aby utěšoval lidské oči a srdce. Přestane-li kvést, je to memento,*^o odumře-li, je to znamením, že i pro člověka začíná být vražedným ovzduším, v němž žije.

Nic není tak citlivým měřidlem jakosti vzduchu, jako rostliny. Nejcitlivějšími jsou lišejníky. V širokém okruhu kolem měst zmizí nadobro se stromů i skal. Kdyby si někdo zahrál, mohl by sestavit stupnici citlivosti rostlin, která by neomylně ukazovala jakost vzduchu. Zní to sice neuvěřitelně, ale je jisto, že nad velkoměstem vznáší se neustále několik vagonů prachu, uhlí a různých nečistot. Lidé městští, třebaže se daleko častěji a důkladněji myjí než lidé na venku, mají pleť mnohem nečistší. Pory lidské pokožky jsou v městě neustále zanešeny a proto tolik kosmetických prostředků, starajících se o to, aby tyto pory byly ucpány raději něčím jiným, než špínou. Plic není ovšem vidět. Zato hovoří zas statistika.

Tedy strom.

O co jde ve městě a jeho nejbližším okolí? Aby byla udržena dýchateľnost vzduchu. Technické prostředky nedostačí v boji o obnovování vzduchu, činitelem nejdůležitějším zůstává strom. Ale ten právě nejdříve hyne a žalostně odumírá, reaguje až příliš na jakost vzduchu i půdy. Jde tedy o to, zachovat aspoň na ostří nože mez, kdy se strom udržuje při životě. Avšak tato mez kolísá. Kdyby bylo možno sestrojiti nějaký příslušný přístroj s rafičkou, viděli bychom, jak by ji každý nový komín, každý výfuk auta dovedl vychýlit. Naopak by ukazovala, kolik nových stromů vyžaduje ovzduší, aby bylo docíleno normálu. Nebudou-li stromy ve městě odumírat, bude to ohromný úspěch! A toho nejjistěji docílíme, nasázíme-li jich co největší množství!

Kde rostou dobře jehličiny, tam je nejzdravěji. Ne-

*) Před lety, když bylo zavedeno v Londýně spalování kouře, objevily se zase květy na lípách, dávno již nekvetoucích.

jen pro výdech jejich silic, ale zvláště proto, že je tam vzduch absolutně čistý i dostatečně vlhký. Víme ze zkušenosti, že v městě odumírají. Trpí zvláště v zimě přílišnou suchotou vzduchu. Výjimečně se dařívá modřínu (který shazuje jehličí), tisu, černé borovici a modrým odrůdám smrku bodlavého, jehož jehlice jsou voskovým náletem »isolovány«.

Musíme se tedy ve městě spokojiti s listnáči, které se každoročně převlékají. Ve městech jsou však citlivější z nich donuceny okolnostmi převléknouti se do roka dvakrát. (Na př. lípy na Václavském náměstí v Praze.) Mají nejen normální odpočinek zimní, ale i klid letní, obdobný s odpočinkem rostlin tropických. Důvodem je nemírná teplota vzduchu a parazit *Tetranychus major*, jenž každoročně spase chlorofyl z jarního listí, které spadne v létě, aby koncem léta vyrazilo nové, a to ovšem nestačí již sežloutnout. Spálí je první mráz. Tyto stromy jsou pěkně zelené jen v květnu. Nehoví tudíž ani naší estetické touze, ani valně nejlepší vzduchu; mají co dělat, aby se udržely na živu.

Onoho parazitního roztoče bude asi těžko se zbýti, nezbude asi, než odstraniti tyto choré stromy, přistřihováním beztoho zle deformované, jichž ani loňské »přerštění« nezachrání, a nahradit je něčím jiným. Ale čím?

Paříž má svá stromořadí platanů, kterým se i u nás daří lépe než lipám.

Ale my milujeme lípy, potrpíme si na ně aspoň na reprezentačních místech. Lípa krymská, odolávající kouři, zklamala. Zničil ji roztoč. Nutno tedy hledati jinou. Ta je však již nalezena. Je to překrásná lípa s t r í b r n á z Balkánu, již se na chlorofyl roztoč nedostane pro plst na spodku listů. U Národního divadla jich stojí několik a jsou to snad jediné lípy ve středu Prahy, které mají do listopadu listí. Proč jich nenasázet všude? Jsou dražší než jiné, ale proč? Poněvadž jich je málo ve školkách po ruce. Jen je zavést!

Dále. Kdo viděl Falkenštajnerovu ulici v Brně, když kvetly její hlohy, nepochopí, proč nejsou sázeny hojněji. I v Praze (Dejvice, Bubeneč) jsou už pěkné.

Kde jsou podmínky nejhorší, nezbyvá ovšem, než nasázet akát, který zvláště ve formě kulovité může a musí uspokojit. K němu druží se i kulovitý jilm.

Stromem, který by však snesl totéž, jsa při tom nepo něrně slíčnější, je p l a n á h r u š e ň. Za pokus by stála!

A kde není žádoucí, aby stromy příliš vyrostly, tam by byl radostným zjevem dřín (*Cornus mas*), svída (*Cornus sanguinea*) a brslen (*Evonymus latifolius*). Jsou to sice jen keře, ale dají se z nich vypěstovat stromky kompaktních korun, které pomalu rostou a nikdy se nadměrně nezvětší. Snesou vše, dřín krásně kvete, brslen má roztomilé plody a tak skvělé zakořenění, že se dá i starý přesazovat. Vždyť zvláště tam, kde je třeba ulici občas rozkopat, je třeba myslit na kořeny a vybírat takové druhy, které mají hustý, nepřilíš rozproštěný systém kořenový.

To jsou stromy a stromky na chodníky. V sadech, kde je více a lepší půdy, dá se již experimentovati i s choulostivějšími.

To by byla tedy výzdoba města, ono utěšení lidských očí a srdcí.

Továrnou na osvěžení vzduchu musí být sady a zvláště zelený pás, ovinutý okolo města, jehož jméno je

v Praze tak často bráno nadarmo.*) Několik strání, zalesněných akátem, jej nevytvorí, také nepřidá kyslíku každoroční statistika, že bylo vysázeno tolik a tolik sazenic. To, co se zatím děje, je ze tří nezbytností ta nejchabší.

První je neúprosný zákon, že nesmí být v okruhu přesně vytčeném vyřadit bez dovolení jediný strom.

Druhým: velkorysá zalesňovací akce, provedená spojenými silami státu i Prahy.

Záslužné snažení okrašlovacích spolků může pak zůstat v okruhu vytčeném již jménem, ve skutečném sadovnickém okrašlení jednotlivých zákoutí.**)

Zajisté, že je lépe žítí v čistém ovzduší — (postarat se na př. o spalování kouře) než si natírat obličej různými krémy a malovat si na tváře žádoucí růměnec. Stejně je lépe včas všechnu (třeba i produktivní) půdu okolo Prahy zalesnit, než stavět ozdravovny pro tuberkulosní! I kdyby ony lesy nenesly nejmenšího užítka (časem dají i ten!), přece se nepřímou vyplatí. A kdyby to jen bylo zvýšenou radostí ze života těch, kteří jsou nuceni ztrávit celý rok a celý život ve městě, stálo by to za to!

Jistě, že jako všemu v komplikaci moderního života, staví se i »zelenému pásu« v cestu překážky právnické a technické. Ale je k čertu, že na př. spolek majitelů domů může rázem docílit, aby v některé ulici byly radikálně seřezány stromy, stínící trochu krámy a byty, a že všichni dohromady nedovedou a nedovedou vydupat ten zelený pás.

Patrně není o jeho nezbytnosti celek ještě přesvědčen.

Těch škod, než se o té nezbytnosti konečně přesvědčí!

JUDr. Fr. Čeřovský:

Zlo odborných poraden v časopisech.

Bylo by na čase klepnout přes prsty různé ty t. zv. odborné poradny, jak se nyní vyrojily v četných časopisech, spekulujících na lidskou hloupost a sentimentální polovzdělanost. Snad by jejich úkol — poskytnouti nemajetným lidem, odříznutým od komunikací, odborné rady — byl v jádře dobrý. Dnes však ani nemajetný nemocný ani ten, jemuž hrozí právní újma, nemusí se uchýlovati o pomoc k novinářským poradnám. O churavého nemocného starají se kliniky, veřejné nemocnice, nejrůznější pokladny a jiné humanní instituce, o chudého, který jest ohrožen bezprávím, jest dostatečně postaráno t. zv. institucí práva chudých, která každému nemajetnému zaručuje právní zastoupení zdarma, dále povinností soudů poskytnouti každému nemajetnému zdarma právní poradu, sepsati mu žalobu i jiná právní podání. Též jiné úřady, správní, policejní atd. každému dají zdarma poradu.

Odborné poradny v časopisech však nějakého ideál-

*) Napsal jsem tento článek a nechal jsem jej, jako obvyklé činím: odležet. Zatím vyšla krásná výzva Karla Čapka v Lidových Novinách. Nechal jsem ho tedy ležet dál. Teprve blíží se jaro jej vysvobodilo.

**) U Bítova na Dyji bude zatopeno a zničeno na tisíce bramboříků (*Cyclamen europ.*); jak by bylo záslužno přenést je a okrášlit jimi třeba chuchelský háj! Je to rostlinný bibelot v Čechách téměř neznámý.

ního úkolu nejen neplní, ale ani nesledujú, jejich úkolem je věrně sloužit časopisu, kde jsou uveřejňovány k získávání předplatitelů. Ba někdy vzbuzují tyto poradny dojem, že mají čtenářům a předplatitelům opatřit lehce stravitelnou zábavu a dráždidlo. Jako se najdou čtenáři, kteří se zálibou vyhledávají milostnou inzerátovou korespondenci, třeba by jim nepatřila, tak se asi najdou čtenáři, sexuální zvědavci, hypochondři a kverulanti, kteří s oblibou budou sledovati tyto odborné hlídky. A tak se z těchto hlídek vyvinuje pomalu zlořád, proti němuž nutno vystoupiti.

Zlořádem stávají se proto, že nepřinášejí odborných rad, nýbrž v největší části jsou to jen bezvýznamné, neurčité a příliš povšechné samozřejmosti, jak to při poradách bez osobní prohlídky a bez osobní informace ani jinak nemůže býti, takže pak takové odborné rady dle toho vypadají: samé patrně, nejspíše, podle všeho atd. Z valné části jsou praobyčejnou limonádou pro sentimentální duše, jindy je to potrava pro nezdravé pudy, nezřídka však jsou paskvilem na vědu. Dám mluvit citátům, aby se nezдалo, že křivdím nebo přeháním. Nelze zajisté nazvati odbornými radami takovéto duchaplnosti:

»Veselá B. Č.« Potíte se na nose. Radím pudrovati nosíček, aby té nezbednosti zanechal.

*

Vyrážka. Myslíte, že vyrážka jest od leknutí, ač nikdy jste to nezjistili. Že také nemyslíte, že jest od nastydnutí neb od průvanu neb od toho, že na horách sejour hrách. Příčinu nutno hledati v těle, jevícím známky choroby, tedy z dopisu nemožno ji poznati.

*

Hynoucí duše. Moje duše by zhynula, kdybych přečetl Váš dopis až do konce. Opakujte své přání stručně, není mi možno číst dopisy ve formě románu.

*

Vy hory dálné. Nejlepším prostředkem pro oplodnění jest normální soulož.

*

Republika. Bude dobře, když se o všech otázkách tělesného vývinu trochu povzděláte v některém přírodopisu nebo zdravotvědě.

*

Tajemství. Panenství se dá často těžko dokazovati u skutečné panny, tím méně dnes u Vás, která jste již delší dobu vdána.

*

Snoubenka. Nedostatek příjemných pocitů nevyklučuje otěhotnění. Příroda dala živočichům nemyslným pohlavní pud, aby přiměla je k vytvořování potomstva. Lidé myslící se hlavně domnívají, že pohlavní pud má v prvé řadě za účel sloužití požitkům.

*

Nejsou však ještě zlem tyto prázdnoty. Hůře je, když tyto odborné rady přestávají býti odbornými a působí nejen zmatek, ale přímé zlo. To je tehdy, když podporují kverulantství, hypochondrii, nebo když dokonce radí falešně. Je možno si vzpomenouti na případ nedávno v novinách citovaný, že odbornou poradnou v časopise léčen byl kdosi na rakovinu jazyku, zatím co se jednalo o syfilidu.

Jak je možno léčiti někoho bez osobní prohlídky, jak je možno právně raditi bez osobní informace? Každý

praktický právník ku příkladu ví, že laik nedovede podati sám spontánně spolehlivé informace, nýbrž že se musí tato pro každý individuální případ věcně a účelně žádati a mnohdy pracně čerpati. Ještě hůře je tenkrát, kdy odborný poradce nemá sám o dotazované věci ani ponětí a svou radou veřejně publikovanou dává si jen vysvědčení chudoby.

Jistý poradce lékař s naivním údivem odpovídal radil tazatelce, proč prý by se nemohla vdáti se zástěrou, nemaje patrně ani ponětí o pathologickém zjevu t. zv. hotentotské zástěry (v lékařském smyslu). Dokladem vážné neinformovanosti je tato právní rada, která mohla přivoditi mnoho zla, křivdy a žalu:

»TBC—Oluška.« Svádění k pohlavním stykům mezi osobami téhož pohlaví jest trestné a může proto sestra Tvoje o případu u příslušného státního zastupitelství trestní oznámení učiniti. K zavedení řízení trestního může se též jako soukromá účastnice připojiti a za potrestání obviněné a náhradu způsobené škody žádati, zvláště když prokázati může, že těmito pokusy o t. zv. lesbickou lásku tuberkulosně nakažena byla.

Nebo tyto lékařské rady, které se pletou do jiných oborů, o kterých zjevně nemají ani ponětí:

Být silná. Pozorujete, že trpělivostí ničeho nedocílujete. Dejte si jej znenadání předvolati na obecní úřad.

*

K. K. Protože výtok dostavil se u Vás určitě po styku s mužem, byl zajisté ten člověk nemocný. Měla byste ho žalovati pro těžké ublížení na těle a domáhati se náhrady za veškeré výlohy.

*

Srdečný dík. Každá nikoli některá cítí přímo odpor. Přírozený pud nebyl dán přírodou za účelem požitku, nýbrž za účelem zachování lidského pokolení.

Ať nikdo nemyslí, že jsem tyto doklady pracně hledal, vybral jsem je na potkání, jak je dnes na potkání všade najdete.

Dalším zlem veřejných odborných poraden je poškozování stavovských zájmů jako nekalá soutěž. V každé poradně najdete na první pohled nevinnou větu »Pro nedostatek osobní prohlídky, nebo pro neúplnost dotazu, nemožu Vám podati správnou odpověď, navštivte mne«. Nebo jiná nevinná věta: »Moje adresa je . . .«. Nebo dokonce: »Osobní rady udělují se v redakčních místnostech tu a tu dobu«. Nevím, jak se toto veřejné nabízení srovnává ku př. se stavovským zákazem advokátům a lékařům, aby se veřejně klientům nenabízeli a veřejně neinserovali! Nejpopovlanějším činitelem by bvlv po stránce stavovské příslušné organisace ku př. lékařské a advokátní komory, po stránce vědecké fakulty. Mohlo by se však zakročiti i podle nového zákona proti nekalé soutěži. Zákon tento směřuje k potlačování nekalé soutěže a vztahuje se na veškeré hospodářské činnosti, které se nesou k výdělkům zhodnocováním zboží nebo výkonů. Proto se bude zákon ten vztahovati i na t. zv. svobodná povolání (advokátů, lékařů, techniků atd.), pokud jsou způsobila vyvolati hospodářskou soutěž a jeví tytéž hospodářské účinky jako výdělečné činnosti.

Proto zákonu o nekalé soutěži bude možno použiti i proti t. zv. odborným poradnám v časopisech. Když to nepůjde po dobrém, půjde to snad po zlém.

DOBA A LIDÉ

Otakar Nováček:

Něco o brněnské plotně.

Bylo to asi před pěti lety, co jsme pořádali ve dvo-
raně brněnské »Vesny« několik přednášek. Bál
jsem se tenkrát vystoupiti se svým artiklem, neboť
v sále se rozlévala mohutná vlna akademicity. Byl
jsem strašlivě zmítán touto vlnou a třímaje v kapse
nebezpečný artikl, měl jsem strach, aby nevybuchl.
Málem bych byl odřekl. Tu však přistoupil ke mně
Mahen, jako onen duch Baltazar v známém románě
Carcově, a narovnal mi hřbet asi takto: »Jak to neřek-
nete všechno, tak dostanete přes hubu.« A já začal a
šťastně jsem proklouzl...

Bavili mne vždycky ti lidé, kterým se u nás říká
všeobecně plotňáci. Praha má hodně příležitosti
k studiu těchto všelijakých lidí; ostatně každé velko-
město. Praha vytvořila si pojem »pražského Pepíka«.
Brno má zase »plotnu«. Pojem obecnější, poněkud šir-
ší. Typ Pepíka je ryze český, nebo lépe, pražský —
brněnský plotňák je ražení internacionálnějšího. — to
zřejmé z různých slovních obměn. Plotna je souhrnem
jistých individuí, nazývaných určitými jmény, která
charakterisují určité i mlzné, tušené, předpokládané
vlastnosti. Plotna tedy obsahuje na př. pojem pajsr,
plotec (platenbrudr), švemr, štechr, durchmon atp.

Jsou to hlavně určité stálé vlastnosti (je jich mno-
ho), jež vyznačují plotnu. Tato jakoby tvořila svou
společenskou třídu. Nejbližší ovšem jsou jí proletáři
— avšak bylo by mylné čítat je k proletariátu.

Plotňák byl dřív charakterisován »šestkami« (vlasy)
namazanými sádlem, kolébavým krokem (ruce v kap-
sách), retkou, pekařskou čepicí i tetováním. Dnes se
civilisuje. Modernisuje se. Něco z něho stále vymírá,
tak jako vymírá poněmáhle on, jako typ.

Plotňák pracuje i nepracuje. Většinou nefachčí.
Pražský Pepík fachtí takměř příležitostně a je kula-
tější, rozezpívanější, ochotnější. I dobromyslně švej-
kovský. Brněnský plotňák je zcela jinaký; je těžkopád-
nější, »na delší lokte«, tak víc fuk, hrubější. Krátce
víc moravský. Stýká se se sobě rovnými a instinktivně
nenávidí všechno, co nespadá v okruh jeho stavu. Plot-
na pak je jakýmsi semknutým útvarem, víc v sebe
uzavřeným, čímž vytváří určitou společensnou atmo-
sféru. Rozumí si dobře, má své zvyky a záliby, sklon-
y a svou hantýrku. Je naprosto demokratická a soli-
dární.

Život plotňáků je vyplněn vtípem, psinou, utahová-
ním. Vážné věci, pokud je vůbec plotňáci vnímají, be-
rou těžkopádně a s jistou dávkou indolence. Znalost
však kriminalistiky (paragrafů) i moderních tanců je
pro ně jakoby závazná. (Zvláště dnes.) Jsou dobře
obeznámeni s tanečními i hospodskými podniky brněn-
skými. Vědí dobře na př. o hotelu »U špinavé vesty«,
znají »Pivec«, »Flédu«, »Švunkec«, »Cihelnu« atd.

Žena nezarmoutí příliš jejich ducha. Je spíš objek-
tem požitku i výdělku. Její citový život nemá zvláštní

hloubky, rozum je v zárodku zrovna jako u plotňáků.
Ti jsou za to řádně »mazaní«, »pálení«, »vykutálení«
— mají svou vlastní chytristiku — nepostrádají vůle
k životu, ani k šibeničnímu vtípu, zrovna tak jako ke
rvačce.

»Jejich žena s nimi solidárně drží. A miluje větši-
nou zkušenějšího a silnějšího. Bývá to obyčejně fa-
brička, zednická pomocnice, damštulačka, prostitutka,
které někteří dělají »tropnaře« (pasáky). Netančí
s jiným, jen s pajsrem, a vysoký límec a vybraná řeč
na ně neplatí. Jsou většinou hrdé, některé klackovité,
nepříjemného hlasu, mazané, kurážné, úlisné a věrné.
Nestrhnete je sladkým slovem, ale spíš přilnou k hr-
bosti a vyhledávají ponejvíce stoprocentní mužství.
To jim imponuje. Pokusíte-li se o jejich přízeň, řek-
nou vám, abyste na ně »nevalili šméc«.

Jako má Paříž své »juloty« (ač to je typ poněkud
jiný — pařížský), jako má Vídeň své »štrici«, jako
má Praha své »Pepíky«, tak má Brno svou plotnu.
S pojmem plotňák se prolínají pojmy tropnařů (pa-
sáků), flákačů, flákotářů, landláků, atp. To jsou však
názyví spíš vlastnostní než typické. Obsahují jen někte-
rou z plotňáckých vlastností. Holky plotny mají roz-
hodně pěkná jména: plyna, pluncna, plynera, kanál,
retich, hajzl, škobla, lagricová páma, feš koc, levá bí-
da, fronkovní ženská, pajudla, kocala, vémastek atd.

Životní názory plotny nejsou sic vyloženě pesimi-
stické, ale jakoby z nich vanula těžká životní nedůvě-
řivost, jaksi tak neobratná. Nejvíce důvěřují sami so-
bě, a radost i bolest jednoho patří vždy všem. Pajsři
nejsou totožní s dacany, jak se mylně myslí (dacan
je jenom naďávka), neboť mají taky své dobré
stránky. Je to především sociabilita, kole-
giálnost a solidarita. Nevynikají, jak jsem
řekl zvláštní chytrostí, ale jsou pálení, mnozí prošli
kriminálem, znají špitál u Sv. Anny a prof. Trýba;
mnoho však je jich i bez těchto zkušeností.

Sídlem plotny je jak vnitřní Brno, tak, a to
zvláště — periferie. Známa je plotna »Na Vídeň-
ce«, dále »Obrceláci«, typ pověstných rvačů a
patálkařů a šimistů, plotna hrubějšího zrna »Na
piškeře« (kde prý podle nich přenocoval Napo-
leon). Neznámější je však plotna židenská a
husovská. Jejím shromaždištěm je v zimě dvůr
»Sedloně« (U Sedláčka) (městský úřad pro zpro-
středkování práce), na roli (na nádraží), v létě v Ca-
covicích »pód ořechy«, kde je jim společníkem
harmonika a kudla. Vládne jim »čurina«: »Sekají
baje«, vypravují zažité historky i lakují se, »bomzují«
a dožirají. Nejlip však mimo písní dnes rapidně vy-
mírajících jsou charakterisováni svou mluvou — plo-
ňáčkou hantýrkou.

Je-li mluva »Pepíka«, řekněme, ryze pražská, tím
je asi řečeno, že »pražský Pepík« je Čech jako poleno.
Roste totiž z jiného prostředí než plotňák brněnský.
Tento jakoby rostl jaksi z dvou kořenů. Je spíš in-
ternacionálem, někdy víc Čechem, někdy víc Němcem.
Následkem oné jazykové obojakosti je mluva jeho
znetvořena, ne tak zakulacena a nemá celkem čisté li-

nie; byla a je dodnes přizpůsobena německému životu v Brně. A hantýrka je pak sloučeninou českou a německou. Vždyť celé prostředí brněnské nese v sobě rovněž cosi takového nejasně dvojakého. Pražský »Pepík« mluví jaksi kulatěji, svižně, v líbezných obrazcích, medovitě, básničky, melodicky pěkně. Hantýruje v obrazích, velmi pěkných metaforách i calambourech. Ne tak plotňák brněnský. Už proto, že jeho prostředí není tak hybné, tak velkoměstské, tak, abych tak řekl, české; bylo a je ještě dodnes plno německých přínosů. Tedy řeč brněnského plotňáka je špatný dialekt s hantýrkou vytvořenou pokrouceninami německého životu.

A zdá se, že hantýrka brněnská právě proto, že nemá takové pružnosti a šikovnosti pepíkovské, byla přezírána. Žije i zůstává jen v Brně. To asi proto, že jí málokdo rozumí a hlavně málokdo zná.

Ukázka:

Tě bůh šašku! Servus bombále! Pocem, pudeš večír do švunkecu? No kóknů se tam na ty štrichpajndle. Tam se zbalí dycky neco. Šak minuló nedělu sem tam podfóknul (podvedl) tu frajlu z Mailontu (z Maloměřic). Znáš ju, co ma tu kaču (nos) jak malý pivo. — Ale znám ju, ta už má dva šropále (děti). — Zdo-volte slečno? — Ale já neumím na pravo, co scete? — Kuš ty kanále, co pak je kravská volenka? —

A hudba hraje a páry točí se zas dál. —

— — — Haló páni, pote s teho tratuáru, hémon (strážník) valí. — Ale ten by nám mohl »vymlasknót pánvu«, no jó, »vylíznót ze zátočiny« (poškrabat na zádech, nebo tak nějak?). — Za chvílí kritika začne:

Poslché Pikline, znáš tu koculu vod Fišgrunta? Člobrdo ta ti má uši! Jak bystrcké krajic chleba, a ty haksny (nohy), jak vytrépaný zórky. Ale v nedělu byla fajn »vokštelčena« (oblečena). Měla štramácké kvont (šaty). Ta ti ufachčí fajnácké nétek (l'amour à la française). — Táhni heklaču, co máš s teho »rulmčení« (coitus), dyť nemáš žádnó »hoknu« (práci) a žádný »lóve« (peníze). — Seš blboňa, máš k vobědu jen tu blbó »čangrovicu« (polévku); na večír jen »podrovnávk« (kávu), ty šašku. — No jó a nesníš se jak kópací kuň. — No jenom »neval Kapuco na nás šmé« (nelží nám), dyť ty taky vylezls před chvilko z kantny (robotárny) a Tonda říkal, že tam lapl »baletky« (vši) a teť pré si sceš zařidit »fabriku na kotrmelec«. — Ale nechte ho páni, von stěně bude brzo menované ministrem zemětřesení. — Co vám mám vie šmetřčit (vykládat)? No jó, škrk do křa (tak je to), víť Pikline? —

A co je s Tondem Kyselkovym, s tym škrufiónem? Teť pré dělá eskamontersky produkci; pré byl v Pařížu a na cestě kolem světa a vokolí pré se zastavil v »Šimicích« (Židenice) a tam jim ukazoval řád »žluté kočky« vod Budhy. — Pré před nim dělal nějakó produkcu. — Ale to máš starýho »ranařa« (zloděje) Bobišu. — V Ostravě pré dal ram na 5 kol (500 Kč) a vyfásl jenom 2 metry (měsíce). — Pst, »ronachr« (pozor, strážník)! — Strážník: »Rozejděte se, páno-vé, už je čas!« — — Strážník přejde. — — Tak páni zítra, jak vynde »pecen« (slunce), tak se zas tady »scuknem« (sejdem). Včil pudem spat. Už nic »nenapapócime (nepotkáme žádnou dívku). No tak dem »kysat« (spat). Páni, né? — No servus Bobišu, já

du taky »do kélů« (spat). Dé mě ešče »špinku« (cigaretu) Franto! — No, na fišgrunte. Bestak musíš vynášet žanka (nočník). — —

*

Vzpomínám si, jak na tehdejší přednášce ve Vesně hltána má slova. Jistě, že se posluchačstvu otevřel jiný svět. Svět zcela jiných lidí. Zdálo se, že tehda byli všichni rádi, že do něj nahlédli. A mnohé slečinky si nasadily lorgnony i kukátka, jakoby fotografické aparáty a tak mi to připadalo, když jsem tenkrát přednášel v tom červeném pajsrovském šátku, silně namoučen a s náležitým gestem — tak mi to připadalo, jakoby mne chtěli do své mysli zachytit formátem 6 × 6. Tenkrát kolega S. zakončil přednášku hrou jakéhosi šlágru.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

Modus vivendi a pozemková reforma.

Pane redaktore!

Četl jsem, že podle modu vivendi budou některé církevní statky vyjmuty z působnosti zákona o pozemkové reformě. Zdá se mi to nemožným. Či je tomu tak?

V úctě

V. S.

*

Modus vivendi jako takový nedotýká se samozřejmě nikterak platnosti zákona o pozemkové reformě a nevylučuje tudíž žádné církevní statky ze záboru, jemuž jsou podrobeny. Nebude o tom také ani později žádného speciálního jednání mezi naší vládou a římskou kurií. Bude se však jednat o rozdělení jmění diecézí, které budou rozhraničeny podle nových státních hranic. Také vznikne asi potřeba tvoření nových účelových jmění a není tudíž vyloučeno, že pro ně bude použito některých statků, získaných záborom podle pozemkové reformy. Ale o tom nelze ještě s určitostí se vyjádřit.

R. P.

FEUILLETON

Bilanční schůze správní rady.

Každá akciová společnost má potřebu bilance aspoň jednou za rok. Tato bilance se schvaluje ve schůzi správní rady, jež se nazývá schůzí bilanční. Je to schůze nad jiné důležitá, neboť v ní se rozhodne, kolik akcionáři dostanou dividendy nebo o kolik se jim hodnota jejich akcie sníží, čemuž se eufemisticky říká »odkolkování«. Pro tento význam bilančních schůzí je přirozené, že se jim věnuje velká pozornost. Bilanční schůze jsou přirozeně neveřejné a nikdo ze smrtelníků, pokud není členem správní rady, se tam nedostane. Ale duchové tam přirozeně mohou a proto jsme si vyžádali z několika spiritistických kroužků podrobné informace o tom, jak to vypadá v těchto bilančních schůzích a výsledky svého badání zde podáváme.

Národní hospodářství učí o akciových společnostech velmi mnoho rozmanitých věcí. Ale jediný opravdů významný poznatek o akciových společnostech je, že jsou jednak akciové společnosti, kterým se vede dobře, a jednak jsou akciové společnosti, kterým se vede špatně. Tyto dva druhy společností se od sebe velmi výrazně liší a společným jejich znakem je pouze to,

že akcionáři jsou u nich veličinou bezvýznamnou. Nejprve tedy povíme něco o bilanční schůzi správní rady akciové společnosti, které se vede dobře.

I.

Zasedací sál v budově společnosti. Před každým křeslem na stole je veliký trhací blok, vedle něhož leží dvě ostře ořezané tužky. Ostatní plocha stolní desky je do posledního místečka zaplněna krabičkami s cigaretami a s doutníky.

Schůze byla svolána na čtvrtou hodinu odpoledne a o třech čtvrtích na pět se tísní v sále dva členové správní rady. Poslechněme si jejich národohospodářský rozhovor:

První člen: Tak jsem vám byl, pane presidente, ještě nedávno ve Špindlu. Báječná krása, víte, mně ani tak nejde o snůh, já si tam jdu odpočinout. Ale stálo mne to hezké peníze.

Druhý člen: Já byl letos v Sankt Moritz, pane presidente. Taky tam bylo nádherně a taky mne to stálo děsné peníze. Ale člověk musí něco obětovat, víte, jak říkali Římané, savoir vivre.

První člen: Tak se mi zdá, že už táhne na pátou a nikdo tu není.

Třetí člen (vchází do dveří): Má poklona pánové, to už je doba, co jsme se neviděli.

První člen: Co pak nám dělá bursa?

Třetí člen: Ale bylo to dnes nějak slabé. Národní banka prý vydá o dnešní schůzi pesimistickou zprávu, tak to šlo kapánek dolů.

První člen: Tak, to mne zajímá, to by se dalo něco vydělat. Ale je to pravda?

Třetí člen: No já nevím, na burse se to vykládalo. Ostatně zeptejte se.

První člen: To také udělám. (Vychází ze zasedací síně a jde k telefonu.)

Druhý člen: Já to nechápu, jak někteří lidé se s tou bursoou pořád rozčilují.

Třetí člen: No jo, pane presidente, vy to nepotřebujete, to se ví, ale jsou přece jen ještě lidé, kteří potřebují občas nějaký ten výdělek. Prosím vás, on má dvě dcery na vdávání, vedou veliký dům, nevíte se mu.

Čtvrtý člen (vchází do dveří zároveň s předsedou společnosti. Je nutno pro nezavěcenci podotknout, že každá společnost má jen jednoho presidenta, ale ostatní členové správní rady jsou také presidenty, ovšem zase v jiných společnostech, takže celá správní rada se skládá z presidentů.)

První člen (který byl venku u telefonu, vpadne do sálu, poněkud rozčilen): Vždyť jsem to říkal, že je to zas nějaké darebáctví — promiňte, pane presidente, my jsme tu měli takový rozhovor.

Pan předseda: No, copak se stalo?

První člen: Ale na burse byli dneska slabí proto, že Národní banka prý bude ve zprávě o dnešní schůzi pesimistická. Teď jsem se ptal v Národní bance a tam nic o žádném pesimismu nevědí, naopak, zpráva je prý optimistická.

Pan předseda: Ja, mein Lieber, s tím se musí už einmal počítat. Dejte si tisíc akcií do šprisu a budete taky slabý, ať si Národní banka dělá co chce. Kde pak jsou ostatní pánové?

Druhý člen: Chybí jen pan vrchní ředitel a potom pan vrchní ředitel z Maloobchodní banky.

Pan předseda: Tak ještě chvíli počkáme.

Pánové usedají, zapalují si, a někdo povídá anekdotu. Nemůžeme ji zde otisknouti, poněvadž naše censura je příliš přísná. Po anekdotě nastává řehot, za něhož vchází do síně pan vrchní ředitel s panem vrchním ředitelem z Maloobchodní banky.

Pan vrchní bankovní ředitel: Ale, ale, tady je nějak veselo. To bude jistě zas támhle pan president se svými anekdotami.

Veselí se stupňuje a anekdoty přší. Za hodinu zazvoní pan předseda a prohlásí: Tak pánové, máme dneska tu bilanci.

Čtvrtý člen: Pro boha, to už je sedm hodin, to musím jít.

Třetí člen: Já taky musím jít.

Pan předseda: Ale, pánové, to bychom nebyli kompetentní. Počkejte, až pan vrchní ředitel nám přečte návrh bilance, schválíte to a můžeme jít všichni. To je pět minutek.

Čtvrtý člen: Ale já panu vrchnímu řediteli věřím, že to dobře vede. Já to schvaluji.

Třetí člen: Já taky.

Druhý člen: To se rozumí, že jsme proto všichni.

Vrchní ředitel: Děkuji Vám, pánové, za důvěru, ale je třeba rozhodnout o dividendě. Můžeme platit 90 korun na akci, mohli bychom platit také 100, ale já jsem si dovolil navrhnout 90. Račte rozhodnout.

Vrchní ředitel Maloobchodní banky: Pánové, loni jsme platili jen 70 Kč, nevím, proč bychom tak náhle zvyšovali.

Druhý člen: No, mně je to v podstatě jedno. Ale když pan vrchní ředitel myslí...

Vrchní bankovní ředitel: Tohle zvyšování dividend je vlastně nemrav. Já jsem proto, abychom zas platili 70 korun, ostatek dáme do rezerv.

Pan předseda: Kdo schvaluje návrh, aby se platilo 70 korun?

Všichni pánové zdvihají ruce.

Pan předseda: Děkuji a končím schůzi.

První člen správní rady si vezme krabičku egyptek, druhý člen si vezme krabičku doutníků, podotýkáje: Ty doutníky by mohly být taky lepší, když máme takové zisky.

Schůze se rozchází. Sluha to uklidí a zhasne, čímž končí bilanční schůze akciové společnosti, které se vede dobře.

II.

Bilanční schůze akciové společnosti, které se vede špatně, se začíná docela podobně, jako bilanční schůze předcházející. Také je před každým křeslem veliký blok, ale u každého je jenom jedna tužka. Cigarety a doutníky jsou na stole také, ale podstatně méně. Pánové se sejdou daleko dříve, takže půl hodiny po ustanovené době se může začít.

Pan předseda: Prosím vás, lidé zlatí, co vás to napadlo, že jste dole u schodů napsali na černou tabuli, že bilanční schůze je tady. Vždyť může jít okolo nějaký novinář a je ustavů nám tu poslouchat za dveřmi, To bych tak mohl potřebovat,

Pan prokurista: Pane presidente, já jsem myslil, že by to pánové nenašli, když to míváme jindy na druhé straně. Já jsem myslil...

Pan předseda: No jo, to je z toho, když prokurista také myslí. Tak hned jděte dolů, smažte to z té tabule a postavte tam nějakého člověka, ať se každého zeptá, kam jae.

Pan předseda (vzdychne): Tak, pánové, máme před sebou jednání o bilanční schůzi. Pan ředitel nám přečte návrh.

Pan ředitel: Vážení pánové, výsledky naší společnosti za uplynulý obchodní rok nejsou utěšené. Trpěli jsme velikou konkurencí z ciziny a kdyby nebylo bankovního úvěru, nevím, co bychom si byli počali.

Pan president: Bože, bože, to zas bude rámus na valné hromadě. Jakou pak budeme platit dividendu?

Pan ředitel: Totiž s tou dividendou je to těžké. Já bych rád, aby se platila dividendy stejná, jako posledně, ale bude to těžké.

Člen správní rady: Nu tak co, když je to těžké, tak nemusíme platit žádnou dividendu, dáme přebytek do rezervních fondů a dividendu budem platit příští rok.

Druhý člen (naklání se šeptem k třetímu členu): Jemu se to mluví, on má už jen asi pětadvacet akcií, to ostatní prodal.

Pan prezident (po chvíli ticha): No, já bych myslil, abychom nějakou dividendu přece jen platili. Je tu o prestyž.

Druhý člen (potichu k třetímu): Ani ne tak o prestyž, jako o to, že předseda má 1300 akcií.

Třetí člen (k druhému): A potom ten kravál, co by udělali akcionáři, kdyby nebyla dividenda.

Pan ředitel: Já bych souhlasil s názorem pana předsedy, abychom dividendu platili. Kdybychom ji neplatili, projeli bychom úvěr.

Druhý člen: Jak to?

Pan ředitel: To je, pánové, těžká věc. Mohu vám přisně důvěrně...

Pan prezident: Ježíšmarjá, v kterých pak to bude zítra novinách?

Pan ředitel: Prosím, když si pan prezident nepřejí, nebudu to říkat.

Druhý člen: To prosím, snad nejde, jsme také členy správní rady.

Pan předseda: Ale prosím, pánové, vždyť mne ani nenapadá, abych snad zbraňoval panu řediteli říci, jak věci jsou. Mám jen obavu, aby to nepřišlo do novin, nebo se bude zase všelicos vykládat. Vždyť to znáte.

Pan ředitel: Pánové, věc není tak zlá, jak vypadá. Potřebovali jsme nutně větší částky peněz a dali jsme své akcie do lombardu bance. Kdybychom neplatili dividendu, půjde kurs dolů a nebudeme mít, čím doplnit krytí.

Druhý člen (šeptem ke třetímu): Zítra prodám všechny akcie.

Třetí člen (ke druhému): Já taky.

Pan prezident: Pánové, vždyť nejde o nic zlého, to už udělalo mnoho společností.

Druhý člen: Mám dotaz na pana ředitele, jaké jsou obchodní vyhlídky do budoucnosti a máme-li vůbec naději, že se z toho úvěru dostaneme.

Pan ředitel: Ale, pánové, vy už jste pomalu jako akcionáři.

Předseda (vzdychá): Jo, jo, akcionáři, to si to zas vypijou na valné hromadě.

Pan ředitel: Naděje na zlepšení je vždycky. Ovšem, jaké budou obchody v tomto roce, to je dosud těžko říci. Náš artikl je takový proměnlivý, člověk nikdy neví —

Pan předseda (po chvíli ticha): Tak jak to provedeme s tou dividendou?

Pan ředitel: Ze zisku bychom mohli platit nejvýše 15 korun.

Druhý člen: A Ježíšmarjá. To už snad rovnou pět. Vždyť ještě předloni jsme platili 80.

Pan ředitel: No ano, pánové, to chci říci. Kdybychom si na to vzali z toho úvěru, můžeme jít až na 25. To je přece slušná dividenda.

Pan prezident: Ale akcionáři budou říkat: Předloni 80, loni 40, letos 25, to je lumpárna. Jáko bych je slyšel.

Pan ředitel: No ovšem, ale já za to nemohu.

Pan prezident: A já snad?

Druhý člen správní rady: Tak tedy snad zůstaneme při těch 25 korunách. Ale pomoz nám pánbůh napřesrok!

Druhý člen: No, pánové, doufejme, že nám přijde konjunktura, která to všechno spraví.

Třetí člen: A pojďme domů.

Pan předseda: Tak tedy končím schůzi.

Kaph.

Kapitál českých nakladatelů.

Čtená redakce!

Pan dr. Eisner ve 4. čísle Přítomnosti označil ve spojitosti s hodnotou podniků fy Reclam v Lipsku hodnotu všech českých nakladatelství pod padesát milionů korun. Poněvadž by snad mohl vzniknout mylný názor, že všechno kulturní i podnikatelské úsilí, které soustřeďuje česká nakladatelská činnost, dá se pořídit za tak malý peněz, pokusil jsem se aspoň zhruba zjistit tuto jistě zajímavou cifru. Počítáme-li, že hodnota nakladatelského podniku je vyjádřena v hlavních položkách za nemovitosti, sklad (aspoň ve výrobní ceně), pohledávky, nakladatelské smlouvy, zařízení a zásoby papíru, dojdeme k cifře cirka tři sta milionů Kč. Odborníci mi však řekli, že přesnějším zjištěním došlo by se k půli miliardy. Možná, že by to byl zajímavý úkol pro p. dr. Hejdu.

S úctou

R. J.

NOVÉ KNIHY

G. E. Graf: Petrolej, petrolejářská politika a petrolejářský kapitalismus. Přeložil A. A. Hoch. Cena Kč 5.—; nákladem »Pokroku«. Petrolej hraje neobyčejně důležitou úlohu v hospodářském, politickém a technickém životě. Zájem o petrolej je na všech stranách veliký. Knížka Grafova osvětluje toto zajímavé thema ze všech hledisek. Je to knížka populární, vědecká, svěží, přehledná a jasná. Opatřena je skizzami a mapkami.

Josef Holeček: »Naši«. Vychází v sešitech. Číslem 69—70 byla dokončena »Adamova svatba« díl I. a počíná vycházeti díl II. Stěžejní dílo Holečkovo »Naši« zobrazuje v cyklu románů, spojených v rozsáhlé epos, řadu jihočeských typů, jak jevil se tento lid v letech čtyřicátých a šedesátých devatenáctého století. »Kronika českého člověka« je výstižný podtitul. Sešity po Kč 2.50. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní třída 11.

Knud Rasmussen: Veliký lov. Přeložil A. Horský. Stran 154. Cena Kč 10.—, váz. Kč 12.—. Nákladem »Pokroku«. Dánský cestovatel Knud Rasmussen, od něhož bylo již i do češtiny převezeno několik knih, pobyl mezi gronskými Eskymáky řadu let a napsal o nich a jejich zemi tuto knížku.

Josef Kopta: Třetí rota na magistrále. Román. Obálka Otto Matouška. 60 Kč. Vydal »Čin«, tisk. a nakl. družstvo čs. legionářů v Praze II., Karlovo nám. 27. »Třetí rota na magistrále« je pokračování eposeje »Třetí rota«, jež vychází ve třech letech už v 6. vydání a zaznamenává tudíž jeden z nejpozoruhodnějších úspěchů české knihy. V »Třetí rotě na magistrále« zachycuje autor nejpohnutější chvíle ruských legií, které se započaly na sklonku roku 1918 a pokračovaly za pobytu na magistrále, kam se legie z protisovětských front uchýlily. Třetí rota se svými typy jest opět představitelem hromadného osudu celé dobrovolnické armády. Dochází k tragickému rozporu oficiálního vedení, jmenovaného generálem Štefáníkem, které zamýšlelo dobojovat boj s bolševictvím do konce, s lidovou masou, vyčerpanou a znechucenou reakčními převraty a zejména volající po návratu domů. Spor se vybíjí v nebezpečné vzpouře, již inspirují delegáti II. sjezdu československého vojska, zakázaného v té chvíli, kdy volené instituce revoluční armády byly generálem Štefáníkem zrušeny a kdy na jejich místo byli jmenováni plnomocníci vlády Československé republiky. Závěr románu líčí návrat do vlasti. Pokračováním bude »Třetí rota doma«; třetí to díl trilogie o třetí rotě, který autor připravuje. (Pokračování na 3. straně obálky.)